

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Genderové stereotypy v rodičovství, sexismus a trestání rodičovských chyb

Bc. Barbora Cábová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Praha 2016

Prague College of Psychosocial Studies

Positive gender stereotypes in parenting and punishment of parenting mistakes

Bc. Barbora Cábová

The Diploma Thesis Work Supervisor: Doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Praha 2016

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.“

V Praze dne

.....

Barbora Cábová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce Doc. PhDr. Karlu Hnilicovi, CSc. za odborné vedení práce, za pomoc s analýzou statistických dat, cenné rady, neustálý optimismus a dodávání odvahy po čas psaní této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá pozitivními genderovými stereotypy, trestáním rodičovských chyb a sexismem, který souvisí s dodržováním těchto stereotypů. V teoretické práci autorka popisuje pozitivní a genderové stereotypy, genderové role, mateřství a jeho proměny, otcovství a v neposlední řadě sexismus a jeho druhy.

Empirická část zahrnuje data získaná dotazníkovým šetřením od celkem 677 respondentů. Dotazníky obsahují příběhy, kde došlo k pochybení v rodičovské roli a respondenti se mají vyjadřovat k vině, zodpovědnosti, pochybení a trestnímu stíhání rodiče. Byl využit i dotazník sexismu od Swimové. Z výzkumu vyplývá, že otec je opravdu více obviňován, pokud selhává v roli ochránce a hrdiny, zatímco matka je obviňována více než otec, pokud selhává ve své mateřské roli. Vztah mezi sexismem a trestáním rodičovských chyb nebyl potvrzen.

Klíčová slova: Stereotypy, gender, sexismus, mateřství, otcovství

Abstract

This diploma thesis deals with positive gender stereotypes, punishment of parental mistakes and sexism, which is often connected with keeping these stereotypes. In the theoretical part the author describes positive and gender stereotypes, gender roles, motherhood and its changes, fatherhood and last but not least sexism and its types.

The empirical part contains data from questionnaire research from 677 respondents. Questionnaires contain stories, where there is a mistake in parental role. Respondents have to express their attitude to blame, responsibility and mistake in parental role and persecution of parent. The questionnaire of sexism by Swim was used too. The results are following: father is more accused if he fails in his role as a hero and a protector of family while mother is accused if she fails in her role as a mother. The relationship between sexism and punishment of parental mistakes was not confirmed.

Key words: Stereotypes, gender, sexism, motherhood, fatherhood

Obsah

Úvod	8
Teoretická část	9
1 Stereotypy.....	10
1.1 Pozitivní stereotypy a přirozená schopnost	12
1.2 Pozitivní stereotypy a očekávání	13
2 Gender	15
2.1 Genderové role	17
2.2 Genderové stereotypy	19
3 Rodičovství.....	23
3.1 Mateřství.....	24
3.1.1 Proměny mateřství v minulosti	26
3.1.2 Mateřství v současnosti.....	27
3.2 Otcovství	28
3.3 Rodičovství a práce z genderové perspektivy.....	32
4 Sexismus	35
4.1 Současné teorie sexismu	36
4.1.1 Tradiční a moderní sexismus.....	36
4.1.2 Očividný, málo znatelný a skrytý sexismus.....	37
4.1.3 Ambivalentní sexismus	40
4.2 Sexismus a jazyk	41
Empirická část.....	43
1 Výzkumný problém, cíl a hypotézy.....	44
1.1 Výzkumný problém	44
1.2 Výzkumný cíl.....	45
1.3 Hypotézy	46
2 Metodologický rámec	47
2.1 Typ výzkumu.....	47
2.2 Pilotní výzkum.....	47
2.3 Metody sběru dat	48
2.4 Administrace dotazníku a zpracování a analýza dat.....	50
2.5 Etické aspekty	51

3	Charakteristika vzorku.....	51
4	Výsledky	53
5	Diskuze.....	57
	Závěr	61
	Seznam použité literatury	62
	Seznam tabulek	69
	Seznam příloh.....	69
	Přílohy.....	70

Úvod

Autorku téma pozitivních genderových stereotypů zaujalo především tím, že jsou všude okolo nás. Mnoho studií se týká spíše negativních stereotypů a diskriminace, pozitivní stereotypy zůstávají spíše v pozadí. S pozitivními genderovými stereotypy se setkáváme dnes a denně. Některým lidem mohou naprosto vyhovovat, jiné lidi mohou naopak omezovat.

Mnohdy se stane, že nechceme spadat do kategorie, do které jsme byli zařazeni, aniž bychom o tom sami rozhodli. Pokud se ale člověk přece jen vzepře a nechce dále naplňovat roli, která mu byla přidělena, bude okolím „trestán“ a „osočován“ za neplnění oné role. Proč má být žena, která nechce mít děti a chce cestovat a naplno se věnovat kariéře, která ji naplňuje, okolím obviňována z toho, že neplní svou přirozenou a vrozenou roli, tj. mateřskou roli?

Celý život prožíváme v nějaké interakci s okolím, které nás, ať chceme nebo ne, nějakým způsobem formuje a utváří. Od narození jsme „zařazeni“ do určité skupiny – muž či žena – podle které se s námi celý život zachází. Jako děti jsou dívky tlačeny do hry s panenkami a kuchyňkou, chlapci do hry s auty a legem. Dívky se učí být skromné, podporují se ve vyjadřování emocí, zatímco chlapcům se vštěpuje odvaha a síla. V dospělosti je také od každého pohlaví očekáváno něco trochu jiného – muž má zabezpečit rodinu, a žena má mít děti a náležitě se o ně starat. Co se ale stane, pokud ve své roli matky selže? Co když, ač neúmyslně, něco v péči o dítě zanedbá a stane se neštěstí?

Tato práce se, vedle pozitivních a genderových stereotypů, zabývá také genderovými rolemi, jejich utvářením a osvojováním, dále rodičovstvím, konkrétněji mateřstvím a otcovstvím, a v neposlední řadě sexismem, který, ač se na první pohled nezdá, velmi úzce souvisí s chápáním genderových rolí a lpění na jejich dodržování.

Teoretická část

1 Stereotypy

Problematicke stereotypů se věnují vědci, tedy hlavně psychologové a sociologové, z celého světa. Díky stereotypům se člověk ve světě lépe, rychleji a efektivněji orientuje, neboť každý den je nucen v co nejkratším čase analyzovat a následně vyhodnocovat určité situace a také se v nich co nejadekvátněji zachovat. K tomu je nutná velká míra zobecnění, ale také čerpání zkušeností ze situací, které jsme již v minulosti prožili, ale i ze zkušeností, které se netýkaly bezprostředně nás, nýbrž lidí, které jsme viděli nějakým způsobem jednat.

Rychlá kategorizace a velká míra zobecnění je tedy způsob, jakým přemýšlíme o světě a jak reagujeme. Stejně uvažuje i Hartl (2004, s. 564), když tvrdí, že „*používání stereotypu umožňuje rychlé zpracování a uložení informací, i když za cenu jejich zkreslení.*“ Stereotypy mohou být generačně předávány výchovou a poskytují jednak uspořádaný obraz světa a jednak představu o vlastní pozici v něm. Podle Hnilici (2010) si stereotypy zasloužily takovou pozornost hlavně díky tomu, že žijeme ve světě plném rozdílů – rozdílná jsou náboženská vyznání, barva pleti, kultura, ale i jazyk, kterým mluvíme. Díky této rozdílnosti dochází ke kategorizaci na dvě skupiny – my a oni – což má velice blízko k předsudkům i samotným stereotypům – jak pozitivním, tak negativním.

Pojem stereotyp poprvé uvedl Walter Lippmann již v roce 1922 ve svém díle „Public Opinion“. Jeho definice, že stereotypy jsou zkratkovité představy o věcech, osobách, institucích a skupinách, a že zkratkovité představy jsou připisovány všem jednotlivcům patřícím k dané skupině nebo třídě jevů, se dodnes příliš nezměnila. Pojem **stereotyp** definovalo spousta autorů a každý na něj má trochu jiný pohled. Podle Hnilici (2010, s. 13) je stereotyp „*přesvědčení, že jsou se sociální kategorií asociovány atributy*“, které ale nejsou s onou kategorií asociovány na základě logiky, nýbrž na základě předchozí zkušenosti. Nakonečný (1997) zase hledí na stereotyp jako na zevšeobecnující mínění o skupinách a objektech. Jedná se podle něho o šablonovitý způsob vnímání a hodnocení toho, k čemu se vztahuje, je přebírán a udržuje se tradicí. Stereotypy jsou velmi odolné vůči změnám a rezistentní vůči racionální argumentaci jednak proto, že jsou iracionální a jednak proto, že se snažíme chovat v souladu s nimi, čímž je současně legitimizujeme a navíc ještě více umocňujeme (Wyrobkova, 2007). Na stereotyp lze také nahlížet jako na „*sdílené přesvědčení o osobnostních rysech a chování členů skupin*“ přičemž „*stereotypizací přehlízíme individualitu*“ (Hewstone, Stroebe, 2006, s. 159).

Autoři definic se ale shodují v tom, že stereotypy jsou založené na iracionálním posuzování lidí, týkají se skupiny (zatímco předsudek může být buďto ryze individuální nebo skupinový) a slovního hodnocení, kdy se vysokým afektivním nábojem aktivizuje konativní složka. Existuje však i „autostereotyp“, což je mínění, které mají příslušníci dané skupiny o sobě samých – např. lidé z města, ale i „heterostereotyp“, který se týká mínění určitých skupin o příslušnících skupin jiných – např. lidé z města o lidech z vesnice (Novák, 2002).

V souvislosti se stereotypy je nutné napsat pár slov o přisuzování oněch stereotypů neboli stereotypizaci. Ta spočívá v připisování atributů jedincům, které máme spojené se skupinou. Hnilica (2010) poukazuje na dvě formy stereotypizace – kontrolovaná a automatická. Ta automatická nás nenutí myslet, protože informace týkající se celé skupiny aplikujeme na jedince, aniž bychom museli přemýšlet nad jeho individualitou. Procesy automatické stereotypizace jsou neuvědomované, rychlé, často mimovolní a navíc nevyžadují kognitivní úsilí, zatímco kontrolovaný proces je složitější. To, jaká z těchto dvou forem stereotypů bude využita, závisí na dostatku či nedostatku kognitivních zdrojů. Pakliže budeme mít dostatek oněch kognitivních zdrojů, budeme spíše přecházet na kontrolovanou formu stereotypizace, které, jak tvrdí Hnilica (2010, s. 90) „*mohou automaticky probíhající procesy zablokovat a překrýt.*“

Průcha (2004) poukazuje na fakt, že někteří autoři nerozlišují mezi pojmy stereotyp a předsudek a chápou je tak jako synonyma. Někdy bývá předsudku přisuzován negativní a stereotypu neutrální charakter. Stereotypy ale mohou být jak negativní, tak pozitivní, přičemž pozitivní stereotypy jsou důležitou součástí našeho života. Jsou to nejčastěji se objevující přesvědčení o skupinách, kterých se lidé drží (Czopp, Monteith, 2006). Pozitivní stereotyp je pozitivní přesvědčení na základě určité skupinové příslušnosti. Například společné přesvědčení, že ženy jsou lepšími pečovatelkami o děti, než muži je pozitivní stereotyp. Stejně tak, že všichni Italové jsou skvělí kuchaři. Zatímco pozitivní stereotypy se můžou zdát neškodné, opak je pravdou - mohou působit úplně stejně jako negativní stereotypy. Pro účely téhle práce budou podrobněji rozepsané pouze pozitivní stereotypy.

1.1 Pozitivní stereotypy a přirozená schopnost

Nejen že jsou pozitivní stereotypy důležitou součástí meziskupinových vztahů ve společnosti, ale jsou také jedním z nejobvyklejších stereotypů, které jako lidé přisuzujeme skupinám. Pozitivní stereotypy jsou důsledkem určitého přesvědčení o skupinových rozdílech, které jsou vrozené nebo biologicky dané.

Skupiny lidí, kterým jsou přisuzovány pozitivní stereotypy, jsou spojovány s vrozenou schopností vzhledem k biologickým nebo genetickým faktorům. Z výzkumů například vyplývá, že nejtypičtějším a zároveň nejrozšířenějším stereotypem o Asiitech je, že jsou kompetentní. Dalším příkladem je stereotyp, že Afričané jsou přirozeně atletičtí. Dokonce je to nejčastěji využívaný pozitivní stereotyp o Afričanech (Czopp, Monteith, 2006). A stejně tak, jako jsou černoši od přírody atleti, jsou ženy biologicky připraveny na to, stát se matkami (Fiske, Stevens, 1993). Žena je od přírody na dítě připravena, její tělo je připraveno na těhotenství, kojení, žena je vřelá, milá a navíc citlivá k potřebám dítěte.

Rodiče, otec a matka, plní každý jinou roli, od každého se ve společnosti očekává něco trochu jiného. Přesto, že oba rodiče jsou pojímáni rozdílně, lze je chápat jako osoby, které se navzájem doplňují. Muž plní roli živitele a ochránce, žena má být citová a expresivní. Zatímco muž by se neměl projevovat emocionálně, od ženy je to přímo vyžadováno, a tak je na ni okolím vytvářen tlak, aby byla milá, vřelá, přátelská, jemná, milující, orientovaná na domov a celkově by měla být prostě „mateřská“. Takovéto tradiční pojetí je chápáno jako přirozené, fungující, a proto ho není potřeba nijak zvlášť měnit. Problém nastává tehdy, pokud se muž či žena chtějí odlišit, nechtějí zastávat tyto tradiční role, protože jim třeba nevyhovují, nebo chtějí jít jiným směrem. Potom je na ně vyvíjen obrovský nátlak, aby plnili své role a byli „správnými“ muži a ženami. Nabízí se příklad rodičovství. To se stalo jakousi závaznou společenskou a sociální normou. Pro lidi pak už neexistuje možnost volby, zda dítě mít či nemít, protože je nepřípustné a nepochopitelné zůstat bezdětným či bezdětnou. Je totiž přirozené, aby lidé, kteří děti mít mohou, je měli, protože neexistuje dostatečně dobrý důvod je nemít. Jsou tak společností utlačováni a mnohdy se setkávají s nepochopením či dokonce zatracováním (Maříková, 2004).

Ženy jsou tedy biologicky předurčeny k tomu mít děti, starat se o ně a poskytovat jim náležitou péči a lásku. Pokud si ale žena vybere kariéru a rozhodne se, že dítě mít nechce, je okolím osočována za narušování stereotypu žena – matka a je rovněž obviňována za to, že neplní svou přirozenou a zároveň vrozenou roli. Proto jsou dobrovolně bezdětné ženy odsuzovány daleko častěji než ženy, které děti mít nemohou.

Z výzkumu Cancian a Meyer (1998) vyplývá, že tím, že matky mají dítě ve „výhradní“ péči (tj. nosí ho devět měsíců, starají se o něj převážně ony), má za následek, že jsou přirozeně vnímány jako kompetentní a zároveň vynikající rodiče.

1.2 Pozitivní stereotypy a očekávání

Možná částečně kvůli přirozené schopnosti spojené s pozitivními stereotypy jsou členové té dané skupiny spojováni s určitými standardy (Biernat, Manis, 1991). Atributy připisované jedné skupině se mohou trochu lišit, i když jde v podstatě o stejný rys. Například černoši, kteří jsou označováni jako „velmi zdatní“ budou pravděpodobněji vnímáni jako více „zdatní“ než běloši, kteří jsou ale taktéž zařazováni do skupiny „velmi zdatní“.

Víra, že některé skupiny mají vrozené pozitivní vlastnosti, může mít za následek, že ostatní budou mít jistá očekávání pro tyto členy skupiny. To může mít ovšem negativní důsledky, pokud se této skupině nepodaří žít podle oněch pozitivních stereotypů. Například pokud dá žena přednost kariéře před založením rodiny, bude hodnocena negativněji než žena, která se rozhodne pro rodinu, protože je to její vrozená schopnost, je to od ní jako od ženy očekáváno a měla by to být její „povinnost“, stát se matkou.

Benard a Correll (2010) dokonce poukazují na fakt, že pracující matky jsou vnímány mnohem nesympatičtěji než pracující otcové, a to hlavně díky stereotypu, že žena se má v první řadě starat o své děti. Pracující matky, jsou dále vnímány jako méně kompetentní a zároveň by si zasloužily nižší nástupní plat. Stejně negativně odsuzovány jsou i matky, které selhávají v roli rodiče, a to výrazně přísněji než otcové.

Dalším příkladem, kdy je člověk trestán za neplnění stereotypu ukazuje výzkum Rudmana (1998), který tvrdí, že pokud se žena rozhodne pro kariéru a začne se chovat tak, jak je pro práci nezbytné (například je asertivní, sebejistá), je okolím často „trestána“ za porušování stereotypu, že žena má být vřelá, skromná a zdvořilá.

Pozitivní a negativní stereotypy se od sebe velmi odlišují, dle mého mínění je hlavním rozdílem očekávání. Například Rom, od kterého naše společnost příliš mnoho neočekává, bude hodnocen jednoznačně příznivěji (pokud třeba vrátí peněženku, kterou najde i s obnosem peněz uvnitř) než členové skupiny, od kterých se něco očekává, a oni se podle očekávání nezachovají. Pokud tedy člen skupiny nepotvrdí pozitivní očekávání, je hodnocen velmi negativně, někdy je za své chování až odsuzován.

Výzkum Walzerové a Czoppa (2011), potvrzující silnou roli pozitivních stereotypů, spočíval v tom, že si účastníci měli představit, že rodič zapomněl své dítě v autě a to následkem tohoto pochybení zemřelo. Ukázalo se, že matku účastníci vnímali jako více zodpovědnou za smrt dítěte i přes to, že vina byla na obou stranách zřejmá.

Je dokázáno, že pokud jsou rodičovské, nebo obecně jakékoliv, role vymezeny příliš striktně, je takovéto vymezení pro většinu lidí velmi svazující a mnohým lidem absolutně nevyhovují. Jen a pouze ten, který dokáže takto přísně předepsanou roli bezezbytku naplnit, může být považován za dobrou matku či dobrého otce. Realita je ale trochu jiná – totiž, ne všichni muži jsou dobrými otci a ženy dobrými matkami. Běžné se stává, že svou roli plní, ale ne doslova. Pak se z rodičů mohou stávat ucházející či obstojné matky a ucházející či obstojní otcové. Pořád jsou to ale docela dobří rodiče a společnost je hodnotí mnohem příznivěji, než kdyby rodičovskou roli naplnili velmi špatně a děti byly rodině odebrány a umístěny do náhradní péče, nebo kdyby neměli děti vůbec (Maříková, 2004).

S pozitivními stereotypy rodičovských rolí se úzce pojí i generové stereotypy, kterým se bude autorka podrobněji věnovat v následující kapitole. Co se týká genderového rozlišování, je snad ve všech společnostech vnímána bipolarita typicky mužských a typicky ženských vlastností. Díky tomu je každý „předurčen“ chovat se a vypadat podle toho, do jakého schématu – mužského či ženského – patří. Valdřová (2006) tvrdí, že genderové stereotypy označují jakési předsudky a hlavně stereotypní představy o „správném“ a „přirozeném“ chování a v neposlední řadě posuzování jedinců na základě jejich příslušnosti k určitému pohlaví. Plesková (2005, s. 68) se domnívá, že *„nejsilněji působící genderové stereotypy jsou spojeny s představami o úloze a postavení žen a mužů v rodině, jejich podílem na výchově a péči o děti.“* Zároveň poukazuje na fakt, že ačkoliv po mateřské dovolené následuje dovolená rodičovská, na kterou může nastoupit jak matka, tak otec, v drtivé většině s dětmi zůstávají několik let doma matky. Tato skutečnost je dána hlavně stereotypní představou o poslání ženy – matky.

Nejen péče o děti je tradičně spojena s rolí ženy - stejně tak je to i s chodem domácnosti a obstarávání domácích prací. Ve většině rodin v České republice jsou domácí práce spojeny s úlohou matky a stávají se tak částečnou náplní jejího volného času poté, co se vrátí z klasického placeného zaměstnání domů. Zábřorská (2009, s. 25) vidí v generovém rozlišování problém, a tvrdí, *„že slouží jako prostředek konstrukce jistých jevů jako „přirozených“, čímž tyto jevy vyjímá z oblasti společenské kritiky a měnitelnosti“*.

2 Gender

Gender je pojem, který se stává stále více aktuálním. Na první pohled by se mohlo zdát, že jde jen o jiný termín slova pohlaví, avšak není tomu tak. Zatímco pojem pohlaví postihuje pouze biologické rozdíly mezi muži a ženami, tedy odkazuje k fyzickým rozdílům mezi jejich těly, pojem gender se spíše zaměřuje na rozdíly psychologické, kulturní, historické a sociologické.

Biologické rozdíly mezi pohlavími se historicky nemění, zatímco společenské postavení mužů a žen ano. Mění se role žen a mužů. Mění se jejich způsob uvažování, mění se vlastnosti, které očekává jedno pohlaví od druhého – tohle všechno se proměňuje v čase ale i v kulturách (Jarkovská, 2004).

Jarkovská (2004, s. 21) velmi dobře definuje pojem gender: „*Gender je způsob, jakým se k nám okolí chová, jak nás posuzuje jako muže a ženy. /.../ Je záležitostí naší individuality, je to podstatná část naší identity a zároveň je součástí světa, který určuje, co je ženské a co mužské.*“ Gender zahrnuje jak vlastnosti, tak vzorce chování, které jsou považovány za typické a zároveň žádoucí pro každého jedince určitého pohlaví. Jedná se tedy o soubor očekávání, kdy pokud dítě tato očekávání naplňuje, je odměňováno a naopak. Na tomto místě je nutné podotknout, že obsah genderových rolí je sociokulturně podmíněn, je tedy v různých společnostech, ale i sociálních vrstvách rozdílný (Vágnerová, 2012).

V dnešním světě se diskutuje o tom, zda jsou muži a ženy odlišné pouze svým fyzickým zjevem, nebo zda jsou tyto odlišnosti patrné i v psychosociální oblasti jako je struktura osobnosti, temperament, ale i schopnosti a motivace. Tato otázka vyvolává různé debaty. Na jedné straně je zastáván názor, že odlišnosti mezi oběma pohlavími jsou vrozené a neměnitelné, jiní tvrdí, že vrozené je pouze a jen pohlaví, přičemž všechny ostatní vlastnosti jsou dané především kulturou určité společnosti a naučenými vzory chování.

Jarkovská (2004) upozorňuje na věc, nad kterou běžně neuvažujeme. Když se totiž narodí dítě, první, co lékaři řeknou, je pohlaví. Zdá se tedy, že právě pohlaví je pro většinu lidí základním prvkem, který definuje jedince. Automaticky totiž předpokládáme to, že když známe pohlaví svého dítěte, jsme schopni odhadnout, jaké bude mít vlastnosti. Lidé předpokládají nějaké vrozené vlastnosti, které jsou u každého pohlaví jiné. Otázkou ale je, zda se tyto odlišnosti nevytváří během života dítěte tím, že se k nim rodiče chovají podle pohlaví. Záleží ale především na rodině, jak se k tradičnímu rozdělení genderových rolí

postaví. V některých rodinách bude stereotyp genderu dodržován beze zbytku, jinde není problém, pokud si chlapec chce hrát s kočárkem a panenkami.

Během života na dítě ale působí i lidé, kteří primárně nepatří do rodiny. Na dítě působí škola příbuzní, známí, ale i média. Děti se postupem času musí naučit, co to znamená být mužem a co to znamená být ženou a snaží se těmto představám vyhovět. Jarkovská (2004, s. 25) se domnívá, že je to kvůli tomu, že „*rozdělení na ženy a muže je jednou ze základních os, podle které se utváří sociální řád, který nám umožňuje orientaci ve společnosti.*“

Oakleyová (2000) zase tvrdí, že rozdíly mezi muži a ženami vychází z biologických rozdílů. Na to, aby bylo možné tyto rozdíly vidět, prý stačí jen pozorovat chování mužů a žen v každodenním životě. Muži jsou podle jejího sledování útočnější, nezávislejší, statečnější, otevřenější, extrovertnější, sebevědomější. Ženy jsou naopak citlivější a vnímavější ve vztazích k druhým lidem, jsou na vztazích podstatně více závislé než muži, jsou introvertní, spíše orientované na domov a emočně labilnější. Rozdíly mezi muži a ženami „*existují i v povědomí lidí jako nějaké ideály maskulinity a femininity, podle nichž se posuzuje chování.*“ (Oakleyová, 2000, s. 46) Muže jako kompetentnější a více schopné vidí již pětileté děti. Vnímají je i jako agresivnější a mají před nimi větší respekt než před ženami, u kterých vyhledávají spíše péči.

S maskulinitou a feminitou jsou spojovány pojmy, které často tvoří protipóly, je tedy víceméně jasné, že jeden z nich bude vždy pozitivnější než ten druhý. Vlastnosti jako racionalita, objektivita, aktivita či výkonnost jsou přisuzovány spíše mužům, přičemž ženám se připisují vlastnosti jako iracionalita, subjektivita, pasivita či citlivost. Valdřová (2006, s. 11) shrnuje rozdíly mezi muži a ženami takto: „*Nedílným rysem genderových rolí je nerovný status. Za stejných základních podmínek (etnika, věku, vzdělání, původu atd.) zaujímají ženy vůči mužům ve společnosti vždy znevýhodněnou pozici.*“ Valdřová (2006) tedy poukazuje na určité prvky diskriminace na základě pohlaví (sexismus), kdy sociální prostředí upřednostňuje na mnoha místech a v mnoha věcech muže před ženami.¹

Masaryk (1930, s. 5) zase tvrdí, že žena a muž se vyvíjeli společně, vzájemně na sebe působili a i působí, a proto podle něj „*není možné, aby mravní a vůbec duchovní stav jednoho nebo druhého byl nižší nebo vyšší.*“ Nerovnost mezi muži a ženami není od přírody, vyvinula se totiž historicky. Upozorňuje dále na to, že se v historii stalo mnoho chyb a jednou z nich bylo i to, že byla žena potlačena, upozadněna.

¹ viz kapitola Sexismus

2.1 Genderové role

Již v minulosti se výzkumníci přeli o to, co je biologicky dané a co získané. Debaty na téma „nature“ versus „nurture“ nebraly konce. V současné době převládá názor, že člověk, jakožto lidská a jedinečná osobnost, je jakousi výslednicí tří faktorů – jednak genetické výbavy, se kterou přichází na svět, jednak výchovou a v neposlední řadě i prostředím, se kterým se dostává do styku až po narození. S výchovou a prostředím je úzce spjat pojem socializace, kterým rozumíme postupné začleňování jedince do společnosti (Kučera, 2013).

Jedním z hlavních úkolů socializace je *„příprava na plnění úloh a rolí, které nás čekají jako rodiče, pracovníky, občany“* (Říčan, 2014, s. 30). Je to tedy osvojování si různých sociálních, tedy i genderových, rolí. Jedná se o způsoby chování, které společnost od jedince vyžaduje a očekává. Genderová socializace probíhá od nejujtějšího dětství a jejím výsledkem je identifikace sebe sama s rodovou, tedy ženskou či mužskou, rolí. Jedná se o určitá pravidla a hodnoty, které jsou typické pro konkrétní pohlaví. Tím se rozvíjí genderová identita, jež je součástí nás samých po celý život. Sekot (2002, s. 106) tvrdí, že genderová role je *„očekávané přiměřené chování, soubor postojů a činností mužů či žen, který je součástí procesu socializace na cestě osvojování si norem maskulinity a feminity.“*

Oakleyová (2000) podotýká, že každý novorozenec je ihned po porodu klasifikován nejen na základě pohlaví, nýbrž je mu připsán i určitý gender. Pokud má chlapec po narození větší míry, než je zcela běžné, je to „chlapák“, pokud má dívka husté dlouhé vlasy nebo řasy, je to „fešanda“. V některých porodnicích jsou i genderově rozdělené příkrývky – pro chlapce modré, pro dívky růžové. *„Všechny tyto reakce znamenají začátek procesu učení genderové roli – tedy procesu, který má v životě dítěte zásadní význam“* (Oakleyová, 2000, s. 131).

Rozvoj sebepojetí dítěte je, podle Vágnerové (2012), spojen s vývojem jazykových a řečových schopností. Dítě s rozvojem řeči může označit jednotlivé aspekty vlastní osoby, zná svoje jméno, které používá zhruba do tří let věku. Na konci batolecího věku začne dítě používat pro označení sebe sama slůvko „já“. Sebepečetí je velmi ovlivňováno rozvojem kompetencí a následným hodnocením rodičů. Dítě prostřednictvím dospělých získává mnoho informací o sobě samém tím, že mu přičítají určité vlastnosti. Pokud nějaké hodnocení slyší častěji než jiné a opakovaně, stávají se součástí jeho sebepečetí. To zákonitě zahrnuje i různé role, které dítě v rodině, respektive od dospělých, sourozenců či

vrstevníků, přebírá. Obsah oněch rolí je určován konkrétními postoji a zároveň očekáváním nejbližších.

Matějček (1992) poznamenává, že dítě může mít zároveň několik rolí – mamčin poklad, tátův rošťák a babiččin brouček. Vývoj genderové identity je od narození podporován sociálně, a to rozdílným přístupem k dětem odlišného pohlaví – chlapcům spíše odpouští projevy vzteku, dívčí bázlivost a nespělost považují za přirozenou a žádoucí (Vágnerová, 2012). Dívčím se češou copánky, oblékají se jim krásné šatičky v pastelových barvách, říká se jim, jak jsou krásné, zatímco chlapci se vedou k samostatnosti, říká se jim, že „kluci nebrečí“. Stejně tak je tomu s hračkami, které bývají velmi často rozlišovány na základě pohlaví. U dívek jsou posilovány pozitivní reakce na radost ze hry s panenkou, plyšovým hračkami, zatímco u chlapců převažují autíčka, zbraně, stavebnice (Oakleyová, 2000).

To, že si dítě hraje s hračkou příznačnou pro druhé pohlaví, může u okolí vyvolávat různé, především však negativní, reakce. Lze tedy říci, že určitý nesoulad mezi chováním jedince a genderovým stereotypem je okolím trestán (nejčastěji narážkami typu: „Tomášku, kluci si s panenkami přece nehrají.“ „Markétko, nechceš si vzít místo toho autíčka tenhle krásný kočárek a povozit v něm panenku?“). Dívky, které si hrají s hračkami „pro kluky“, jsou okolím označovány jako „divné“, stejně tak jako chlapci, když si hrají s „holčičími hračkami“. V některých rodinách ale rodiče nerozlišují hračky na „klučičí“ a „holčičí“, ale nechávají děti vybrat hračky, dle svého gusta. Je pak tedy jedno, zda bude dívka nejoblíbenější hračkou nákladní auto. Takových rodičů, pravda, moc není. Zvláště v České republice ne. Přesto ale, pokud se rodič dítěte rozhodne genderově hračky nerozlišovat, musí počítat s tím, že okolí bude někdy na něho samotného nebo dokonce na jeho dítě negativně reagovat. Velmi hezky lze toto spatřit na případu z praxe – Žena se svým synem, kterého nechává hrát s hračkami jak typicky chlapeckými, tak dívčími (tudíž se v dětském pokoji nachází i třeba kočárek, panenka, kuchyňka a podobné „holčičí“ hračky), jde na procházku do parku. Dítě si chce vzít s sebou ven kočárek a tak ho matka nechá. Venku potkají muže, který veze kočárek se svým dítětem. Chvilku matku s dítětem pozoruje a pak si dodá odvahy, přijde k paní a říká, že už nějakou dobu je pozoruje, a že neví, zda je její dítě holka nebo kluk. Když žena odvětlí, že je to chlapec, muž se ušklíbne a zeptá se: „Kluk jo? A proč má kočárek?“ Načež mu žena trefně odvětlí: „A co vy? Vy jste taky muž, tak proč vozíte kočárek?“

Nejen role a hračky, podle kterých se k nim dospělí chovají, ale také proces aktivity souvisí s procesem diferencování genderové identity. Chlapci i dívky se v rodinách

setkávají s mužskými a ženskými činnostmi. Existují důkazy o tom, že ač ze začátku jsou k domácím pracím podněcována obě pohlaví stejně, v pozdějším věku jsou chlapcům práce, jako je mytí nádobí, krájení zeleniny do polévky, pomoc s pečením či uklízením, odpouštěné. Od dívek je často požadováno, aby imitovaly činnosti spojené s domácími pracemi a následně se s nimi identifikovaly (Oakleyová, 2000).

Vývoj genderové identity „prochází několika fázemi, které se liší z hlediska zpracování informací o genderovém stereotypu i míře jeho přijetí ztotožnění s ním“ (Vágnerová, 2012, s. 174). Jedná se o fáze – uvědomování rozdílů, pochopení vlastního pohlaví a přijetí genderové identity.

1. **Fáze uvědomování rozdílů** – Dítě si uvědomuje určité znaky, které jsou typické pro to které pohlaví a to už na začátku batolecího věku.
2. **Fáze pochopení vlastního pohlaví** – Z této fáze vyplývá příslušnost k jedné skupině daného pohlaví, což tvoří základ pro rozvoj genderové identity. Když dítě pochopí, do jaké skupiny – žen nebo mužů – patří, chce se o této skupině dozvědět co nejvíce a tak pozoruje lidi v okolí a vyptává se.
3. **Fáze přijetí genderové identity** – V této fázi dítě zná své pohlaví, bezpečně ví, zda je chlapec nebo děvče a velmi nelibě nese, je-li okolím považováno za opačné pohlaví nebo je-li s ním tak zacházeno. Spolu s pohlavím začíná akceptovat i svou genderovou roli a zároveň se s ní ztotožňovat. Děti se začínají chovat podle toho, do jaké skupiny patří, protože se chtějí příslušníkům své genderové skupině co nejvíce podobat. Proto je všechno to, co se týká výhradně „jeho“ skupiny hodnoceno pozitivněji, než to, co patří k opačnému genderu (klasické chování způsobem „ingroup“, „outgroup“). Děti jsou na svou genderovou identitu pyšné a jakoukoliv změnu by považovaly za degradaci své vlastní osoby (Vágnerová, 2012).

2.2 Genderové stereotypy

„Genderové stereotypy jsou předurčené představy o tom, jací/jaké mají muži a ženy být a jak se mají chovat“ – takto definuje genderové stereotypy Jarkovská (2004, s. 20).

Tyto stereotypy se snaží udržet muže a ženy v rolích, které jim náleží, v rolích, které někomu vyhovují, ale pro některé jsou i překážkou.

Zažití stereotypy o mužích a ženách se stávají problémem tehdy, pokud si jedinec přeje zařídit život podle svých představ, ne podle představ okolí a společnosti. Společnost jedincům například „diktuje“ jak by měl vypadat ideální vztah dvou lidí, a pakliže není této ideje dosaženo a některá dvojice vybočuje a tvrdí, že jim to tak vyhovuje a cítí se ve vztahu šťastni, mnozí o tom pochybují. Genderové stereotypy lze najít v každodenním běžném životě, ať už v reklamách, pohádkách pro děti, katalogích na hračky, ve škole. Záleží pak na jedinci samotném, zda tyto stereotypy přijme, nebo zda si uvědomí, že není nutné se jim podřizovat. Od stereotypního uvažování o mužích a ženách a rolích, které jim náleží, je jen krůček ke genderové diskriminaci (Jarkovská, 2004).

Stereotypy o ženách a mužích obsahují spoustu charakteristik, které se týkají osobnostních rysů ale i dalších atributů, jako jsou různá přesvědčení o genderových rozdílech, o schopnostech, povolání, koníčcích, ale i vzhledu, neverbálním chování a emocionálních projevech (Ashmore, 1990).

Spolu s genderovými stereotypy by bylo záhodné zmínit oné genderové role, což jsou očekávání či normy, které jsou definovány kulturou. Jedná se o žádoucí postoje a chování, které by měli muži a ženy zastávat.

Ženská role je naplněna (tedy očekává se od ní/připouští se jí) je-li:

- orientována na děti a domov
- vřelá, laskavá, jemná a něžná
- empatická, ohleduplná, soucitná, taktní
- temperamentní, emocionální, nelogická, náladová
- stěžující si
- slabá, křehká, bezmocná
- závislá, submisivní (Plaňava, 2000)

Mužská role je naplněna (tedy očekává se od něho/připouští se mu) je-li:

- orientován na svět
- soutěživý, podnikavý, ambiciózní, průbojný
- klidný, stabilní, realistický, neemotivní

- silný, neústupný, rázný
- agresivní, rozhodný, dominantní, logický
- nezávislý
- drsný, nelítostný
- rigidní, arogantní (Plaňava, 2000)

Ženám bývají navíc podle výzkumů připisovány další rysy jako pečující, expresivní, přátelské, vřelé; mužům zase vlastnosti jako aktivita, kompetence apod. Takováto očekávání nicméně nejsou použitelná pro všechny typy žen. Právě naopak – ženy v domácnosti, které byly charakterizovány jako přátelské a vřelé, byly zároveň označovány za nekompetentní a naopak – zaměstnané ženy a feministky byly označovány za schopné a sebevědomé, avšak nikoli za přátelské (Fiske et al., 2002). Zajímavé ale je, že u mužů se takováto očekávání nemění. Pokud se pracující žena stane matkou, je okamžitě vnímána jako přátelštější, ale méně kompetentní, zatímco pokud se pracující muž stane otcem, stává se sice přátelštějším, ale jeho kompetence se nezmění (Cuddy, Fiske, Glick, 2004). I pokud je žena matkou, záleží podle výzkumů na tom, jaký je její sociální status, zatímco u mužů tomu tak není. Z výzkumu Etaugh a Nekolny (1990), který se zabývá vnímáním rozvedených a vdaných žen, vyplývá, že vdaná žena s malým dítětem je hodnocena lépe, než rozvedená žena s malým dítětem. Vdaná žena podle okolí o dítě lépe pečuje a stará se o něj než žena rozvedená. Z výsledků dále vyplývá, že rozvedené pracující matky jsou hodnoceny hůře a označovány za méně profesionální než vdané matky.

Renzetti (2005) poukazuje na fakt, že role vycházejí z biologicky daných rozdílů mezi ženami a muži. Takovéto rozdělení rolí vzniklo již v raných fázích vývoje lidstva, a protože se toto rozdělení ukázalo jako funkční, časem bylo institucionalizováno. Existuje tak dělba práce podle pohlaví, nicméně to, co se považuje za ryze mužskou a co za ryze ženskou práci se v různých kulturách diametrálně liší. V některých kulturách vaří výhradně muži, přestože v našich podmínkách je vaření pojímáno spíše jako ženská práce. Z již provedených výzkumů ale vyplývá, že neexistují práce, ze kterých by byli muži vylučováni.

To, jak společnost vnímá muže a ženy má tedy své kořeny v dávné minulosti. Obě pohlaví existovala v různých sférách, a přesto na sobě byla závislá. Aby totiž ukojila základní potřeby – jídlo, měli střechu nad hlavou, dostatek sexu, bezpečí – musela spolupracovat. Každý ale zastával roli, která mu náležela. Muži se ujali role ochránců, zajišťovali zásobu všeho potřebného a zároveň přispívali k bezpečnějšímu a pohodlnějšímu

životu, v očích žen byli považováni za hrdiny. Ženy zase zůstávaly v domácnosti, staraly se o děti a připravovaly jídlo. Obě role byly pečlivě naplňovány a muži i ženy byli emocionálně zcela spokojeni (Gray, 1995).

Dělba práce v takovémto slova smyslu zůstávala dlouhou dobu bez větších změn, a proto není zrovna jednoduché tyto zažité stereotypy měnit. Lze je však změnit, ale ne ze dne na den. Gray (1995) se domnívá, že takovéto změny nelze dosáhnout ani během několika generací. Tyto archetypické vzory chování se promítají, ať chceme nebo ne, do dnešních rodinných, společenských, ale i pracovních vztahů, ale i do postojů, kterými se řídíme v každodenním životě.

Mezi rolemi mužů a žen není dnes již taková propast, jako tomu bylo před několika generacemi, a proto by se mohlo zdát, že v dnešním vyspělém světě modely jednotlivých rolí (žena – matka a pečovatelka, muž – živitel a ochránce) neplatí. Různé sociologické výzkumy ale tvrdí, že tradiční rozdělení rolí v rodinách se téměř v nezměněné podobě vyskytuje i dnes.

Z dostupných údajů, které jsou ale někdy neúplné, vyplývá, že právě v České republice převládá tradiční model péče o dítě, kdy žena je tou, která zajišťuje všechny jeho potřeby a stará se o něj mnohem více než muž, přestože oba dva tráví v zaměstnání zhruba stejně dlouhou dobu. Žena je tedy v rodině ta, která zajišťuje převážnou péči o děti, učí se s nimi, stará se o náplň jejich volného času a navíc je zodpovědnější za výchovu dětí než muž. Matka se v mnoha případech stává pro dítě tou nejdůležitější osobou v jejich životě. V tomto tradičním modelu je muž spíše autoritou (Vodáková, 2003).

Bylo by zajímavé udělat komplexní výzkum, aby se zjistilo, zda pořád v ČR v drtivé většině převažuje tradiční model rodiny, nebo zda se česká rodina posouvá směrem k moderní rodině, kde žena již nutně nemusí být tou jedinou pečovatelkou a ženou v domácnosti a muž tím, který rodinu zabezpečuje finančně.

3 Rodičovství

Narozením prvního dítěte se ze dvou lidí stává rodina a vedle dosavadní role partnerů musí čelit novým úkolům a zároveň je přijmout – totiž zastat roli rodičů – matky a otce. Rodičovství přináší do partnerství většinou uspokojení a mnoho pozitivních prožitků, ale také mnoho nových nároků do doposud docela pohodlného způsobu života. Vyžaduje úplnou změnu denního rozvrhu všech členů, mnoho povinností, nedovoluje tolik naplňovat osobní zájmy (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Rodičovství je hluboce osobním aktem, který by, podle Augustyna (2004), neměl být v žádném případě náhodný. Rodičovství by mělo být uvědomělé, žádoucí, ale také svobodné a chtěné. To, zda a jak moc si partneři dítě přejí, rozhoduje o jeho dalším vývoji. Nechtěné rodičovství je často výrazem jistého egoismu (často na straně otce), protože nechce nést následky sexuálního chování. Děti, které se poté dozvídají o tom, že byly počaty náhodou, prožívají toto sdělení jako bolestné příkoří.

Matoušek (1997) hovoří o rodičovství jako o přirozenosti každého vztahu a tvrdí, že rodičovské chování je dokonce původnější než to partnerské. Je důležité podotknout, že stejně tak jako utváření sociálních rolí se liší v různých kulturách, stejné je to i s rodičovstvím – každá kultura přistupuje k rodičovství jinak a každá kultura má jinou odpověď na otázku, jak by mělo správné rodičovství vypadat.

Rodičovství je, zdá se, nejvýznamnějším přechodem v našem životaběhu. Je to přechod, ke kterému dochází hlavně díky tlaku společnosti na ženu, od které je tato úloha očekávána. Od nepaměti je sociální status a hodnota ženy těsně svazován s mateřstvím. Dokonce v dnešní době, kdy je možné legální umělé přerušování těhotenství, pokud se pro něj žena rozhodne, je mnohdy okolím právě od tohoto rozhodnutí zrazována. Žena a mateřství je pro naši kulturu vnímáno téměř jako synonymum. Mnoho žen, které jsou celoživotně bezdětné, vyvolávají u okolí otázky typu - zda nechce děti, zda je nemůže mít nebo je nechce její partner (Matoušek, 1997). Masaryk (1930, s. 11) poukazuje na toto téma ve svém díle *Moderní názor na ženu*, kdy tvrdí, že „*Žena je prý od přírody určena být matkou (...) to není pravda, není to víc pravda, nežli že muž od přírody má být otcem. Jméno matka není o nic světější než jméno otce, oba mají úkol bdít nad dušemi svých dětí.*“ Masaryk tedy odmítá stereotyp ženy – matky.

Podle Maříkové (1999) nejsou rodičovské dovednosti a schopnosti vrozené nýbrž osvojené, tj. získané v průběhu vykonávání té dané aktivity. Matějček (1996) s Maříkovou vesměs souhlasí a dodává, že postoj rodičů k dítěti se vytváří již během těhotenství, kdy se

oba partneři na dítě těší a pečlivě připravují. Základy rodičovských postojů si ale nesou rodiče v sobě mnohem dříve – totiž z vlastní rodiny, ze zkušenosti s vlastními rodiči.

Z již starších výsledků šetření *Rodina 96* vyplývá tradiční rozdělení rolí mezi ženou a mužem – 61 % žen a 51 % mužů tvrdí, že pro výchovu dětí je důležitější spíše matka než otec (Čermáková a kol., 2000). Ovšem toto rozdělení rolí může být spojeno s mýty o vrozené schopnosti žen k mateřství, což může následně negativně ovlivnit mužskou ochotu podílet se na péči o dítě více, než je nutné. Novodobé výzkumy ale ukazují, že muži jsou v péči o své potomky stejně schopní jako jejich partnerky. Kult mateřství ale de facto „zbořily“ výzkumy, který uvádí Warshak (1996), zabývající se vztahem otců a dětí. Výsledky jsou následující:

- otec a matka jsou rozdílní, zastupují rozdílné role, ale ani jedna z rolí není více nebo méně důležitá
- když bylo dítě krmeno z lahve, reagovali otcové na signály stejně citlivě jako matky (neplatí tedy, že otec by se nedokázal postarat o novorozence)
- muži jsou vnímaví stejně jako ženy a dokážou rozlišit různé typy pláče u novorozenců

3.1 Mateřství

Mateřství jako takové je významnou součástí identity žen, kdy každá žena je na základě toho, zda je nebo není matkou, hodnocena okolím. Podle Matějčka (1994) je mateřské chování vrozené oběma pohlavím – jak ženám, tak mužům – přičemž není důležité, který z nich o dítě pečuje více, důležitá je tzv. mateřská osoba, kterou ale může být jak žena, tak muž. Ve skutečnosti ale roli pečující mateřské osoby zastává ve většině případů právě žena.

Nicolson (2001, s. 7) tvrdí, že *„přechod do mateřství je významným obdobím v životě ženy a je stavem, o který velká část žen usiluje. Je tomu tak, ačkoli je jasné, že mateřství je obtížným posláním, které nelze nikdy zvládnout dokonale.“*

To, jak se mění společnost, vynořují se i otázky týkající se na podstatu i smysl mateřství. Na jedné straně se jedná o **biologické teorie**, které tvrdí, že ženy mají jakousi přirozenou touhu rodit děti. Mateřství je podle této teorie instinkt, který je vlastní každé ženě. Po narození dítěte žena instinktivně ví, co má dělat, ihned vycítí, co její dítě potřebuje. Pro tento koncept existuje typický názor, kdy ženy, stejně jako jiné samice

různých živočišných druhů, jsou vybaveny tzv. mateřským pudem, který je jednak vrozený a jednak nevědomý. Mateřský pud lze také označit jako nucený zájem o vlastní potomstvo. Matějček (1994) hovoří o dvou typech pudů, které řídí lidské chování – pud sexuální a pud rodičovský. Mateřství je podle něho sice naučené, avšak spontánní, praktikované bez rozmýšlení a velmi dobře přizpůsobeno chování dítěte.

Protože narození dítěte není jen biologickou událostí, ale také sociální akt, objevují se i **sociokulturní teorie**, které tvrdí, že mateřství je kulturním konstruktem. Motivace k rodičovství/mateřství je dle této teorie naučená, osvojená v socializačním procesu. Mateřství je tedy silně podporováno normami a hodnotami té které kultury či společnosti. Velmi zajímavou otázku si klade francouzská socioložka Badinter (1998, s. 265), když se táže, zda by se nemělo „*raději než o instinktu hovořit spíše o tlaku společnosti, aby se žena mohla realizovat jen v mateřství.*“

Sirovátka (2008) hovoří o velmi zajímavém pojmu tzv. sociálních hodin. Tvrdí, že v dospělosti je motivace k mateřství spouštěna jak přímými, tak nepřímými tlaky sociálního okolí. Sociální hodiny jsou podle něho minimálně stejně neúprosné, jako ty biologické. Nejedná se však jen o tlak přímý a verbální, většinou od blízkého okolí, ale jde i o tlak, který přichází ze širšího okolí, ať už ze vzdělávacích institucí, médií. Právě tento tlak je velmi rafinovaný a nenápadný. Ženy, které se již matkami staly, dávají na oddiv, jak jsou pyšné na své potomky, čímž vyvíjejí tlak na své bezdětné vrstevnice.

Špatenková (2006) tvrdí, že mateřství není ani společenskou, ani biologickou povinností, která je daná zvenčí, nicméně se jedná o významnou součást života všech generací. Dříve nebyla taková možnost odkládat rodičovství a přesto vést plnohodnotný sexuální život. V dnešní době, kdy jsou dostupné různé antikoncepční prostředky, není rodičovství nevyhnutelným důsledkem sexuálního života. Dnes je rodičovství založené především na vnitřním přání partnerů a následným rozhodnutím pro to, mít potomky. Rozhodnutí mít děti přinese do života obou partnerů mnoho radosti, ale také celou řadu změn a krizí.

Většina žen si po narození dítěte připadá naprosto nepřipravená na nový životní styl. Ačkoliv během těhotenství vehementně plánovaly různé aktivity, teď musí jít stranou a žena se horko těžko snaží zvládnout nový a velmi složitý časový rozvrh zahrnující krmení, chování, přebalování, koupání a mezi tím vším si najít alespoň chvíli pro partnera nebo sama pro sebe na odpočinek. Před narozením prvního potomka měla žena čas téměř na vše, nyní se vše točí okolo dítěte, kterému musí být dvacet čtyři hodin k dispozici, neboť se jí neustále dožaduje (Hubbardová, 2003).

3.1.1 Proměny mateřství v minulosti

Postoj k mateřství se měnil postupně spolu se společenskou situací, ale i v závislosti na ekonomických podmínkách. S proměnami mateřství se nutně musela změnit i role otce.

V dávné historii se na mateřství nehledělo jako na něco zázračného a posvátného, do popředí byli stavěni muži, jakožto válečníci, žena byla považována za pouhou nádobu, ve které roste život, který ale zasadil muž (Vodáková, 2003). Tato tradice tzv. otcovské nadřazenosti, kdy muž měl výlučné právo rozhodovat o svých dětech, pomalu ustupovala. Až koncem 18. století se do popředí začíná dostávat žena a pomalu vzniká nová rodina, která se soustřeďuje okolo matky. Ženy začínají být společensky důležité a děti se pomalu stávají náplní jejich života. Celý tento historický proces byl velice postupný.

Celé 19. Století se ale nese v úplně jiném duchu. Nastává boom příruček - jak správně vychovat dítě, příručky věnující se již těhotným ženám nebo takové, které se týkající péče o dítě. Mateřství se stává něčím vznešeným a má se za to, že hlavním posláním ženy je být matkou. Mluví se i o tom, že vztah s dítětem je o mnoho důležitější než vztah mezi partnery a že pouze a jen matka dokáže správně reagovat na potřeby svého potomka. Vytvořilo se jakési povědomí o tom, že žena od přírody musí mít děti. V tomto období také dochází k rozvoji **kultu mateřství**, který je v podstatě založen na dvou mýtech. Prvním z mýtů je, že ženy jsou od přírody mnohem lepšími rodiči než muži, druhý mýtus tvrdí, že matky jsou pro děti důležitější než otcové. Na vzniku kultu mateřství se podílí také psychoanalýza v čele s Freudem, který zdůrazňuje roli matky. Vztah mezi dítětem a otcem je v tomto období podceňován (Badinter, 1998).

Na počátku 20. století je nadále potvrzována důležitost matky ve výchově dítěte a její působení na něj. I do dnešní doby přetrvávají názory, že pokud je s dospělým jedincem něco v nepořádku, hledá se příčina v dětství, resp. v matce, která musela zákonitě někde pochybit. Na kultu mateřství se nic nezměnilo ani po druhé světové válce, kdy psychoanalytik Bowlby v podstatě svými výzkumy tento kult posvětil. Je zajímavé, že ač se dnes již upouští od dyády matka-dítě a zdůrazňuje se role otce, kult mateřství přetrvává dodnes, i když je nutné podotknout, že vědecké výzkumy, převážně z oblasti psychologie, ale i vliv feminismu přinesly určité změny (Čuhelová, 2006).

Ve 20. století se toho moc nezměnilo a matka tak zůstávala jedinou kompetentní osobou, která se starala o své dítě. Tradiční rozdělení rolí ale zůstávalo stejné. Ženy chodily do placeného zaměstnání a současně se staraly o děti a domácnost (Čuhelová, 2006). Změna nastala až po pádu komunismu s proudem nových informací ze západních

zemí. V této době Matějček vydává knihy o důležitosti mateřské osoby, avšak poukazuje na to, že onou mateřskou osobou může být kdokoli – rodič vlastní či nevlastní, muž či žena, důležité však je, aby správně reagoval na potřeby dítěte a byl jeho bezpečným a spolehlivým průvodcem po neznámém světě.

3.1.2 Mateřství v současnosti

Z předchozí kapitoly je patrné, že pojetí ženské role spojené s mateřstvím prošly radikálními změnami. Dnes jsme součástí zrodu nové éry rodiny - rodina začíná přecházet od té tradiční k moderní. Zdá se, že tradiční rodinné stereotypy, kdy otec zastává roli živitele a matka pečovatelky, jsou dnes již překonány a muži a ženy hledají nový obsah svých rolí.

Podle mnoha odborníků se v současné době ocitá rodina v krizi. Možný (1990) tvrdí, že za tuto krizi mohou především společenské změny – ženy se již nerealizují jen doma, ve světě rodiny, nýbrž i ve společnosti, ve veřejném životě. A to podle něho musí nutně souviset s častějším úpadkem rodinného života. Ženy v dnešní době mají vysoké ambice – totiž zvládnout jak děti a domácnost, tak zaměstnání. Je spousta žen, která nenachází uspokojení ani v zaměstnání, ani v roli matky s potomkem, zoufale se pak snaží zkombinovat obě dvě role dohromady.

Toho, že se od dob minulých mnoho změnilo, si všímá i Šed'ová (2003) když poukazuje na fakt, že v tradičním konceptu rodiny bylo na mateřství nahlíženo jako na něco naprosto samozřejmého. Mateřství bylo celoživotním posláním ženy a bylo mu podřízeno vše ostatní. Dnes je naopak mateřství vnímáno spíš jako určitý interval, který je vyhrazený mateřství, a po čase se žena zase vrátí zpět do zaměstnání, odkud před narozením potomka odešla.

Současné matky se snaží vedle toho, být dobrou matkou, stíhat své koníčky, kariérně růst, s čímž je zákonitě spojena velká zátěž, která bývá velmi často spojována s pocitem viny, které pramení z toho, že nejsou dokonalé ve všech rolích, které zastávají. Často mívají pocit, že nejsou dost dobrými matkami a že v této roli selhávají. S tímto pocitem se nejčastěji setkávají vzdělané a úspěšné ženy, které chtějí být stejně úspěšné i v rodičovství. Rodičovstvím a zaměstnáním se hlouběji zabývá jedna z následujících kapitol.

Česká společnost ale, zdá se, není na moderní typ rodiny připravena, neboť je v našich podmínkách neustále vysoce oceňován obraz „sebeobětující se matky“. Ideální matka má oplývat pocity naplnění, štěstí, radosti z času, který tráví se svým potomkem. Taková matka by v žádném případě neměla být sobecká, nejistá, nepřizpůsobivá nebo dokonce necitlivá (Čuhelová, 2006).

Šedřová (2003) poukazuje na velmi zajímavý výzkum Heitlingerové a Trnkové, který měl zjišťovat to, jak si ženy (bezdětné i matky) představují dobrou matku. Výsledky byly překvapující – zatímco bezdětné ženy vyjmenovávaly vlastnosti typu: empatická k potřebám dítěte, citlivá apod.; ženy, které již matkami byly, se zaměřovaly spíše na uspokojování vlastních potřeb. Z toho vyplývá, že společenské normy jsou součástí ženy ještě předtím, než porodí dítě. Přemění je až vlastní mateřská zkušenost.

Dnešní rodina mnohem více počítá s otcem, jakožto právoplatným členem, který ale nestojí venku a jen nezajišťuje rodinu po materiální a finanční stránce, nýbrž je přímým účastníkem. Změnilo se postavení otce – z tzv. vůdce a hlavy rodiny se dnes spíše stává partner svých dětí (Matoušek, 1997). Začíná se tak tvořit nový pojem „otcovská láska“, která je totožná s tou „mateřskou“. Badinter (1988) připisuje tento nový trend vlivu žen, které se čím dál tím více dožadují jak dělby práce v domácnosti, tak lásky k dětem.

3.2 Otcovství

Otec, stejně tak jako matka má jedinečné místo v životě každého dítěte. Otec hraje nezaměnitelnou roli v životě každého jedince. Chápání otcovské role prošlo mnohými změnami a šlo ruku v ruce s proměnami mateřství.

Jak již bylo zmíněno výše, kult mateřství otcovské roli moc nepřál, jelikož s sebou nesl víru v mateřské instinkty. Široká veřejnost věřila, že vzhledem k přirozenému instinktu ženy se k výchově dítěte hodí právě ony (Cosby, 1997). Jelikož žena nosí dítě devět měsíců, rodí ho a je od přírody vybavena jej kojit, bylo tehdy logické se domnívat, že žena je k péči o dítě předurčena. Muž se zdál být k této činnosti moc racionální a navíc málo citlivý. Jeho úkolem bylo rodinu živit. Ve společnosti se hluboko zakořenilo přesvědčení, že muž není biologicky ani psychologicky vybaven k tomu, aby hrál v životě dítěte pečujícího vychovatele.

Do centra pozornosti se začínají otcové dostávat až v polovině 70. let, kdy se v zemích, jako je Německo, Velká Británie nebo USA, začínají provádět výzkumy o roli

otce v rodině a jeho přínosu pro dítě. Výsledky přinesly nové poznatky – totiž, že otec je důležitým činitelem ve vývoji i výchově dítěte a že může být stejně tak kompetentním rodičem jako žena (Maříková, 1999). Muž se totiž dokáže naučit vše, s výjimkou biologicky daných fyzických aktivit, které dělat nemůže, jako je těhotenství, porod či kojení. V ostatních věcech je stejně tak kompetentní jako matka. Matějček (1994, s. 81) píše, že *„instinktivní chování k dítěti není v lidském rodu zakotveno jen v jeho ženské polovině, ale že jsou jím vybaveni i muži. Otcové dokáží být k signálům svých dětí stejně citliví jako matky. Není tedy biologického a psychologického důvodu, proč by nebyli muži schopni se postarat i o velmi malé dítě.“* Z toho vyplývá jedno – je lepší mluvit o rodičovském instinktu a nedělit je na mateřský a otcovský. Protože oním instinktem jsou vybavena obě pohlaví. Otcové, ač to bylo dlouho dobu neuznáváno, reagují na signály dítěte stejně dobře jako matky.

To, že jsou otcové ve skutečnosti k potřebám dítěte více citlivé matky, pramení ze skutečnosti, že se svými potomky tráví více času. Proto mají otcové méně zkušeností s péčí o dítě a mnohokrát mohou mít díky tomu i nižší sebedůvěru ve své rodičovské schopnosti (Maříková, 1999). Vnímám za nutné podotknout, že otec je, dle mého názoru, pro dítě důležitou vazebnou osobou a není dobré ho ze vztahu s dítětem vyřazovat. Čím dříve se otec začne podílet na péči o potomka, tím hlubší, intenzivnější a důvěrnější vztah si s ním vytvoří.

V posledních několika desítkách let se objevuje termín **„angažované otcovství“**. Angažovaní otcové na sebe nepřebírají úlohu matky, nejedná se tedy o záměnu rodičovské role se svou partnerkou, jak by se mohlo na první pohled zdát. Jde o muže, kteří se aktivně a poměrně často podílejí na péči a výchově svých dětí, mají s nimi blízký vztah. Průkopníky tohoto „druhu“ otcovství se staly skandinávské země (Možný, 1990).

Model angažovaného otcovství není pro dnešní moderní muže zcela běžným a jednoduchým úkolem. Muži nebyli k péči o dítě vychovávaní a museli se to tedy sami naučit. Od některých mužů je v současnosti vyžadováno více věcí, než tomu bylo v minulosti, kdy měl finančně zajistit rodinu. Matějček (1996) tvrdí, že se od mužů očekává i to, že budou naslouchat a zároveň rozumět své ženě, budou s dětmi více v kontaktu, budou se k nim chovat pečovatelsky a něžně a budou s nimi více v kontaktu. Toto všechno znamená nejen více úkolů ale i psychických závazků.

To, jak bude vztah dítěte s otce kvalitní, velmi záleží na vyzrálosti muže, na připravenosti se otcem stát, ale také na postojích, které získal už jako dítě ve své primární rodině. Někteří otcové se stávají aktivními a láskyplnými rodiči, mají hluboký osobní

zájem o svého potomka. Jiní muži – otcové od rodin pouze napodobují to, co znají ze své rodiny a jsou přesvědčeni o tom, že přesně takhle je to správně (Václavová, 2004). Důležité je poznamenat, že muži jsou stejně schopní jako ženy správně reagovat na potřeby svých dětí. Lze tedy říci, že muži a ženy jsou vybaveni stejnými rodičovskými schopnostmi. Záleží pak pouze na motivaci muže a také na jeho přesvědčení, zda se bude aktivně podílet na péči o dítě či nikoliv.

V České republice se společnost s touto formou otcovství ještě moc neztotožňuje, a proto zůstává toto chápání otcovské role někdy mezi tradičním a moderním pojetím. Otcové, kteří dobrovolně zůstávají s dětmi na rodičovské dovolené a primárně o ně pečují, jsou u nás spíše výjimkou. Pokud k tomu dojde, je nejčastějším důvodem dobře placené zaměstnání partnerky. Stále v naší společnosti převládá názor, že děti a péče s nimi spojená je doménou žen, doménou mužů je především finanční zabezpečení rodiny a menší pomoc s dětmi. Na muže, kteří tedy zůstanou s dětmi doma, je v České republice stále společností hleděno skrz prsty, v očích druhých mohou ztrácet svou maskulinitu, na druhou stranu mohou být okolím litováni, že musejí být s dítětem doma a manželka si klidně chodí do práce.

Prostor pro angažované otcovství je v posledních letech ve společnosti dán převážně kvůli zvyšující se zaměstnanosti žen a s tím spojeným rostoucím počtem dvoukariérových rodin. Burgesová (2004) tvrdí, že zaměstnanost matky má významný vliv na to, jak moc se bude otec v péči a výchově potomka angažovat. Pokud v rodině oba rodiče pracují, je velká pravděpodobnost, že se bude muž na péči podílet více, než kdyby pracoval jen on a žena byla s dítětem doma. Pokud je naopak žena silně pracovní vyčerpána, muž jí pak tuto vyčerpávanost kompenzuje přebíráním podílu jak na péči o děti, tak o domácnost.

Sociologický výzkum AV spolu s Centrem pro výzkum veřejného mínění provedli studii, jejíž výsledky jsou následující:

- Češi jsou ve svých názorech na rodičovství stálí
- ženy jsou podle nich pro výchovu dětí důležitější než muži

Výzkum dále ukázal, že mladí lidé (do 29 let) jsou ve svých názorech méně konzervativní a také přistupují kladněji k otci u porodu. Vysokoškolsky vzdělaní lidé tvrdí, že muži jsou schopni se postarat o malé dítě (Škrývarová, 2004).

Co se ale v české společnosti změnilo od dob minulých, je, že otec se může, a dokonce je to žádoucí, chovat k dítěti citlivě a pečovatelsky jako matka.

Výzkumy tvrdí, že je otcům dána důvěra, dokáží se postarat o svého potomka stejně dobře, jako matka. Yablonsky (1995) shrnuje několik takovýchto výzkumů následovně:

- pokud mají otcové možnost, o své dítě se zajímají
- otcové mají stejné schopnosti pečovat o dítě jako matka, péči o dítě ale věnují méně času
- pokud mají příležitost, vyrovnají se otcové matkám ve všech činnostech, které jsou s péčí o dítě spojené

To, kolik času bude otec strávit se svými dětmi a jak moc bude tento čas strávený s nimi kvalitní, je v každé rodině jiné. Záleží samozřejmě i na rodinných příjmech ale hlavně na motivaci otce být tu pro své dítě, podílet se na péči o ně, věnovat se mu a učit ho novým věcem. Na to, zda se z otce stane „angažovaný otec“, má vliv i zvyšující se zaměstnanost žen. Je dokázáno, že otcové z rodin, kde pracují oba partneři, se do péče o děti zapojují více. Pokud je žena silně pracovně vytížena, stává se, že muži dokonce přebírají péči o domácnost a děti. Dalším výrazným vlivem zapojení otce do aktivnější role vůči dítěti je místo bydliště rodiny. Pokud nemá rodina k dispozici příbuzné, kteří by jim s péčí o dítě pomohli, je pravděpodobné, že se otec bude angažovat více ve snaze partnerce ulehčit (Burgessová, 2004). Neopomenutelnou skutečností je ale i postoj žen – matek. To, zda muž dostane prostor se o dítě starat a pečovat závisí převážně na ní. Zdá se tedy, že záleží na hodnotových orientacích žen, jak moc a do jaké míry se česká rodina posune od tradičního modelu k moderní rodině, a zda dá možnost otcům se angažovat na výchově svých dětí (Maříková, 1999). Autorka má ale k tomuto tvrzení výhrady – je totiž otázka, zda žena sama chce zůstat doma ze své vlastní iniciativy, nebo zda to dělá kvůli očekávání okolí, aby nebyla označována za tzv. „krkavčí matku“. Podle autorka to teda není vina pouze žen, ale spíše genderových stereotypů jako takových.

Z výzkumu, který uvádí Burgessová (2004) vyplynulo, že ženy z velké většiny nechtějí, aby se jejich partneři podíleli na péči o dítě nějak více. K podobným výsledkům dospěli i vědci z České republiky, konkrétně ze Sociologického ústavu Akademie věd s centrem pro výzkum veřejného mínění, když zjistili následující:

- ženy jsou považovány za důležitějšího rodiče
- muži jsou podle devadesáti procent lidí zodpovědní za finanční stránku rodiny a je jim tak stále připisována role živitele
- tři čtvrtiny respondentů tvrdí, že o malé dítě se má starat převážně žena
- ženy jsou ve vnímání vlastní role konzervativnější než muži

- ženy sebe samy považují za důležitější, co se týče výchovy potomků (Škrývarová, 2004).

Matějček (2005) poukazuje na fakt, že ženy mají určitou tendenci udělat si z péče o dítě pouze a jen ženskou záležitost, kdy si dítě přivlastní a všichni ostatní členové rodiny jsou pak z péče o dítě vyřazeni. Ženy totiž vnímají muže jako nespolehlivého a neschopného postarat se o malé dítě a domácnost.

Muži se tedy nepodílejí na péči o dítě převážně proto, že to od nich nikdo neočekává, ale i proto, že jim není dán prostor. Autorka v tomto pojetí vidí paradox. Na jednu stranu ženy volají po pomoci v domácnosti od partnera a jsou nespokojené v tradičním pojetí své role, na druhou stranu ale muže od péče o domácnost a děti odhánějí a nechtějí jim přiznat kompetence, které jako rodič zajisté má. Nejsou to ale jen ženy, které brání mužům v aktivním zapojení se do rodičovské role. Někdy jsou muži sami sobě překážkou. Kubíčková (2004) hovoří o dvou druzích bariér, které brání mužům se angažovat. Jedná se o sociální bariéry, které jsou dány převážně historicko-kulturním vývojem. Od mužů a žen je očekáváno, že se budou nějakým způsobem chovat, nicméně péče muže o dítě do takového očekávání nezapadá. Druhou bariérou je podle Kubíčkové ekonomická bariéra, kdy ženy ve většině případů vydělávají méně než muži a je tedy pro rodinu finančně výhodnější a přijatelnější, aby o dítě pečovala matka a otec zajistil finance.

To, jestli posune tradiční model rodiny směrem k tomu modernímu, záleží na postojích obou partnerů – jak matky, tak otce. Záleží na domluvě mezi nimi, záleží na uspořádání rodičovských rolí uvnitř rodiny.

3.3 Rodičovství a práce z genderové perspektivy

Doby, kdy se ženě první dítě narodilo okolo dvacátých narozenin, jsou již pryč. Dá se říci, že trendem dnešní doby je odkládání mateřství. Ženy totiž příležitosti, které jim byly nabídnuty, hojně využívají – studium, budování kariéry. To jsou nejčastější faktory pro odkládání založení rodiny. Rodina tedy v dnešní době ustupuje stále více do pozadí. Posouvá se věk ženy, kdy má první dítě, snižuje se i počet dětí na jednu ženu. Lidé si začínají uvědomovat, že práce a rodina jsou dvě úplně odlišné sféry, které aby správně fungovaly, potřebují spoustu času a skloubit je dohromady často vyžaduje značné úsilí. Na základě biologických předpokladů se stále očekává, že příroda a pudy jsou silnější než rozum, a že žena dokáže pro rodinu obětovat více než muž (Machovcová, 2004).

Role ženy, která se stará pouze o domácnost a děti a nenavštěvuje přitom placené zaměstnání, je již překonaná. Dnes se počítá s tím, že žena dokáže zastat více práce, je schopnější a výkonnější než kdy dříve. Očekává se tedy od ní, že bude pracovat a po práci pečovat o domácnost a členy rodiny. Jak již bylo zmíněno výše, práce ženy je v dnešní době nezbytná téměř pro každou rodinu, protože pouze z platu muže by se rodině žilo mnohem hůře.

Křížová (2007, s. 24-25) vyslovuje zajímavý pohled na tuto problematiku: *„Základním institucionálním východiskem rozdělení genderových rolí je systém dělby práce mezi muži a ženami. Toto rozdělení se z velké části odvíjí od pojetí a vztahů mezi sférou placené práce a sférou neplacené práce v domácnosti. Celá ekonomická sféra je doposud – i přes významnou a nezbytnou přítomnost žen – velmi často definována a brána jako svět mužů, zatímco svět domácnosti a rodiny jako svět žen. Těmta oblastem a práci s nimi spojené je pak přisuzována různá hodnota. Neplacená práce v domácnosti přitom bývá ceněna podstatně niž, než stejná nebo podobná práce vykonávaná za peníze. Práce v domácnosti často ani není považována za práci v pravém slova smyslu.“*

Většinu domácích, neplacených, prací vykonávají v drtivě většině ženy, i přesto, že mají své placené zaměstnání. Práce v domácnosti a péče o děti je jednoduše vnímána jako přirozená povinnost ženy i přes to, že pokud tuto práci vykonává někdo jiný než člen rodiny či domácnosti, je tato práce hodna mzdy. Stereotyp, že žena se má starat o domácnost a pečovat o dítě je nakolik vžitý, že se nad ním ani nepozastavujeme a bereme ho jako samozřejmost. S tímto velmi úzce souvisí i přesvědčení, že pokud se žena naplno věnuje své placené práci (profesi), musí zákonitě zanedbávat domácnost a děti a okolím je poté hodnocena velmi negativně. Od mužů se naopak očekává vysoká pracovní angažovanost, takže s tím spojený nedostatek času pro rodinu je běžně omlouván (Křížová, 2007).

Velmi ale záleží na onom páru, jak si role rozdělí. Díky tomu lze najít rodiny, kdy neplacenou práci zastává muž nebo si ji s partnerkou rozdělují. Ač jsou ženy brány primárně jako matky a pečovatelky, které jsou velmi úzce spjaty s rodinným životem a domácností, zároveň se od nich očekává také jistý pracovní výkon v placeném zaměstnání (Vodáková, 2003).

Výše je zmíněno, že v České republice stále převažuje model tradiční rodiny. Autorka by ráda na tomto místě vyjádřila svůj pohled na tuto problematiku. Pokud budeme model rodiny v České republice porovnávat s některými západními zeměmi, kde se péče o domácnost také týká výhradě žen, všimneme si několika rozdílů. V porovnání s českými

ženami jsou ženy v zahraničí mnohdy zaměstnané na zkrácený úvazek, popřípadě nepracují vůbec, aby se mohly plnohodnotně starat o domácnost a rodinu. V České republice pracuje na plný úvazek naprostá většina žen, protože pro blaho celé rodiny je tento příjem nezbytně nutný. Navíc pokud žena vydělává peníze, stává se zároveň finančně nezávislá na svém protějšku, což dále přispívá k jakémusi pocitu rovnosti mezi mužem a ženou. V současné době ale stále přibývá mužů, kteří si uvědomují nerovnost a častou přetíženost partnerky a tak se čím dál tím více snaží aktivně zapojovat do domácích prací i do péče o děti.

I přes to, že pracující matka dnes již není výjimkou, ale pracuje drtivá většina matek, mnozí zaměstnavatelé stále hledí na ženy v první řadě jako na matky, přičemž tvrdí, že pro ženu zaměstnání znamená pouhou nutnost, jak zajistit další potřebné finance. Podle Machovcové (2004) jsou zaměstnavatelé přesvědčeni, že kdyby ženy mohly a rodinná finanční situace to dovolovala, pravděpodobně by do práce vůbec nechodily. Takováto úvaha je na zvážení, dle názoru autorky práce je pravda někde uprostřed. Nějaké ženy touží po emancipaci, chtějí si udržet dobrou pracovní pozici a jsou rády mezi lidmi, ačkoliv mají děti, jiné se svým dětem obětují a péče o ně je naprosto naplňuje.

Je fakt, že stále více žen nechce plnit jen roli matky, ale touží po rovných příležitostech, jaké mají muži. Chtějí ale stejné možnosti jako mají muži. A to nejen nárok na stejná pracovní místa, ale také na stejné platy. Ženy touží, stejně jako muži, po ocenění, kterého se jim ale při péči o domácnost nedostává. Lipotevsky (2000) tvrdí, že pokud by se ženám podařilo konkurovat v zaměstnání mužům, znamenalo by to pro ně úspěch, ke kterému došly díky vlastním dovednostem, cílevědomostí, ale také žádostivostí a ne rolí, ke které byly předurčeny.

Rodiny, kde pracují oba rodiče, mají i další výhodu, než je více financí a jakási nezávislost ženy na partnerovi. Zapojení žen do pracovního procesu s sebou nutně nese to, že jim nezbývá tolik času na domácnost. Někdy se tedy stává, že je po mužích vyžadováno, aby se podíleli na péči o děti ale také o chod domácnosti. Postoje otců se tedy díky tomu razantně mění. Dokonce došlo ke změně zákoníku práce, který je jakýmsi pokusem o zrovnoprávnění otců a matek v péči o dítě – otec tedy může nastoupit na rodičovskou dovolenou, díky čemuž se rodiče mohou dohodnout na tom, kdo s dítětem zůstane doma (Machovcová, 2004).

4 Sexismus

Sexismus je jev, který je, troufám si říci, běžnou součástí naší společnosti. Rezenti a Curran (2003) definují sexismus jako hodnocení jednoho, mužského či ženského, pohlaví jako cennější a důležitější než druhé. Jandourek (2007, s. 213) sexismus zase popisuje jako diskriminaci na základě pohlaví, přičemž se nejedná jen o diskriminaci žen, jak mnohá feministická hnutí tvrdí, ale obrací se i proti mužům. Jandourek ale definici rozvíjí následovně: „Většinou je pojem sexismus používán jako označení pro chování zaměřené vůči ženám nebo jako nekritické vyzdvihování mužské role. Indikátory sexismu jsou: horší vzdělání, znevýhodnění v profesní dráze, nižší mzda za stejnou práci, vyšší zastoupení v neatraktivních a špatně placených zaměstnáních, zkreslený obraz podávaný ve výchově, masových médiích a reklamě. Sexismus je charakteristický spojením ideologické diskriminace a ekonomického zneužívání a vyskytuje se jako postoj v korelaci s konzervativními až fašistickými postoji.“ (Jandourek, 2007, s. 213-214). Sexismus lze i jednodušeji shrnout jako jednání, chování, ale i myšlení, přesvědčení a úsudky ať už jednotlivců nebo celých skupin, které jsou do jisté míry zatížené buď předpojatostí, nebo předsudky.

Další definice pochází od Benokraitis (1997), která definuje sexismus jako nerovné a zároveň škodlivé zacházení s lidmi na základě jejich pohlavní příslušnosti. Tvrdí, že sexismus je hluboko vrytý do společenských struktur, norem, politik, ale především do každodenních kulturních praktik. Takováto diskriminace se týká ale i mužů, podle autorky jde ale především o „problém ženského pohlaví“. Benokraitis dále upozorňuje na fakt, že být ženou většinou předznamenává nerovnost mnohem silněji, než třeba věk, inteligence nebo socioekonomický status a zároveň dodává, že v životě každé ženy se vyskytne situace, ve které s ní bude zacházeno nerovně jednoduše proto, že je ženou, bez ohledu na jiné, třeba osobní, charakteristiky.

Sexismus není novým tématem, ač by se tak mohlo zdát. Jako první s pojmem sexismu přišla radikální feministka Dworkin již ve 20. století, konkrétněji v sedmdesátých letech. Podle ní je sexismus pojem, který označuje útlak žen ve společnosti, přičemž onen útlak je podle její definice zakotven nejen v naší psychice, ale také v kultuře. Sexismus tedy byl systematickým kulturním, politickým, psychologickým, ekonomickým a sexuálním podřízením žen mužům (Dworkin, 1974). Není divu, že sexismus tvrdě odsuzovala, stejně tak jako rasismus. Dworkin je mimořádně radikální, ženy označuje za oběti a silně protestuje proti opovrhování, ponižování a zesměšňování žen. Poukazuje i na

pohádky, ve kterých je mocná žena vždy špatná a dobrá žena netečná a naivní (Dworkin, 1974).² Ačkoliv Dworkin byla první, kdo s pojmem přišel, záznamy o sexistickém chování lze nalézt i u Woolfové nebo Beauvoirové.

4.1 Současné teorie sexismu

4.1.1 Tradiční a moderní sexismus

Sexismus existuje i na prahu 21. století, ačkoliv není pojímán tak radikálně jako v dobách vzniku pojmu. Podle Swim et al. (1995) se stává skrytějším a subtilnějším. Lze ho podle ní také dělit, a to na „tradiční“ a „moderní“.

Tradiční sexismus lze shrnout v následujících bodech:

- Lpění na tradičním rozdělení mužských a ženských rolích
- Odlišné chování k mužům a k ženám
- Přesvědčení, že ženy jsou méně inteligentní než muži (Hnilica, 2010)

Naproti tomu **moderní sexismus** odmítá existenci diskriminace žen, staví se negativně vůči požadavkům žen na změnu ve společnosti a v neposlední řadě je neschopný rozeznat nerovné zacházení se ženami (Hnilica, 2010). Swim et al. (1995) hovoří o moderním sexismu jako o konstruktu obsahující skryté postoje, které podporují nerovné zacházení s muži a ženami. Moderní sexismus má tedy obsahovat skryté přesvědčení, že diskriminace na základě pohlaví již neexistuje.

Swim et al. (1995) ve svém dotazníku (který byl využit i v empirické části této práce) využívá jak škály tradičního, tak škály moderního sexismu. Pro představu budou uvedeny nějaké příklady přímo z dotazníku:

Tradiční sexismus:

- Ženy obvykle nejsou tak bystré jako muži.
- Ženy jsou schopny uvažovat stejně logicky jako muži.
- Jsou-li oba rodiče zaměstnaní a jejich dítě ve škole onemocní, měla by škola kontaktovat spíše matku než otce (Hnilica, 2010)

² Nemusíme chodit daleko, stačí se podívat na pohádku O Sněhurce. Zlá, mocná a bohatá královna je úspěšnou ženou, zatímco Sněhurka je chudá, krásná, milá, hodná a naivní a život si s ní krutě zahrává. Právě Sněhurka je prototyp ženy a každá žena by měla mít takové vlastnosti a hodnoty, jako má právě ona. Pokud se ale žena chová povýšenecky a nemilosrdně jako královna, je okolím odsuzována kvůli neplnění genderové role.

Moderní sexismus:

- Ženy jsou často díky diskriminaci zbaveny příležitosti na dobrou práci.
- Společnost dosáhla bodu, kdy žena a muži mají stejné šance na úspěch.
- V průměru pokládají lidé v naší společnosti muže a ženy za sobě rovné. Výsledky výzkumu ukázaly, že muži skórovali v obou dimenzích, tj. ve škále tradičního i ve škále moderního sexismu, výše, než ženy, což znamená, že jsou více sexističtí (Hnilica, 2010).

4.1.2 Očividný, málo znatelný a skrytý sexismus

Vedle tradičního a moderního sexismu existuje mnoho dalších druhů diskriminace na základě pohlaví. Tyto druhy se navzájem liší zjevností oné diskriminace, záměrem ale i možnostmi nápravy. Benokraitis (1997) vytvořila typologii sexismu, přičemž jednotlivé typy se v běžném každodenním životě často překrývají a vyskytují současně. Jedná se o očividný sexismus, málo znatelný sexismus a skrytý sexismus.

1. **Očividný sexismus** je často záměrný a zjevný. Lze jej tedy snadno doložit, čímž je možná i jeho náprava. Příkladem mohou být sexistické vtipy a jazyk, ale i fyzické násilí jako je znásilnění nebo domácí násilí, a také nerovné zacházení v zaměstnání, právu a podobně.
2. **Málo znatelný sexismus** je, jak z názvu vyplývá, více skrytý než očividný. Je sotva patrný, proto ho často lidé ani nezaregistrují a to hlavně z důvodu, že je společností „přijímán“. Tato málo znatelná diskriminace na základě pohlaví je u většiny lidí nějakým způsobem zvnitřněna, je považována za „přirozenou“, „akceptovatelnou“ a zároveň „normální.“ Může být jak úmyslná, tak neúmyslná, manipulativní, ale i docela nevinná. Problém je, že takovouto diskriminaci nelze doložit tak snadno jako očividný sexismus, protože ji jen málo lidí považuje za škodlivou. Paradoxem je, že to, co se zdá sexistické některým ženám, muži ba dokonce jiné ženy za diskriminující nepovažují. Do tohoto typu sexismu navíc spadá podle Benokraitis (1997) devět podtypů:

- a) **Přátelské obtěžování** – tímto druhem málo znatelného sexismu je myšleno jednání, které vypadá na první pohled docela neškodně, někdy až zábavně, avšak v druhém pohlaví vyvolává pocity trapnosti, ale i rozpaky až ponížení. Jedná se například o humor se sexuálním podtextem či sexuální vtipy. Většinou využívají sexistického humoru muži, což jim pomáhá vyjádřit svou dominanci a postavení před ženami, zároveň však takový humor neguje ženskou osobnost. Jak známo, existuje celá řada vtipů o ženách (o blondýnkách, řidičkách, matkách, tchýních atd.). Pokud se žena takovými vtipům nezasměje, často je považována za nudnou a ostatní o ní tvrdí, že nemá smysl pro humor. Pravý důvod k vyprávění těchto vtipů je, podle autorky těchto druhů diskriminace na základě pohlaví, ten, že se jedná o vtipy nepřátelské, ponižující a často i agresivní.
- b) **Podpurné zastrašování** – rozumí se tím, že ženy obvykle dostávají od svého okolí smíšená poselství jak o svých schopnostech, tak inteligenci a v neposlední řadě i o jejich výkonech. Příkladem tak může být žena, která je povzbuzována k dosažení úspěchu a zároveň jsou jí do cesty kladené překážky, které ji na cestě za úspěchem omezují a zbytečně vyčerpávají.
- c) **Rytířské chování** – představuje projevy mužů k ženám, které jsou na první pohled galantní a ochránářské. Muži „rytíři“ spoléhají na předepsané genderové role, uznávají závislost mužů na ženách, dokonce oplývají romantickými názory na sexuální vztahy se ženami. Takovéto projevy jsou vesměs pozitivní, ale jsou hlavně ku prospěchu toho, kdo je pronáší.
- d) **Subjektivní zpředměťování** – o tento typ sexismu se jedná, pokud je se ženou zacházeno jako s objektem, tj. jako s majetkem či sexuálním objektem.
- e) **Osvobozený sexismus** – jedná se o proces, který se na první pohled tváří, jako že jedná s muži a ženami na stejné úrovni, nikoho z nich neponižuje ani nepovyšuje. Ve skutečnosti ale dělá muže svobodnějšími a ženy více zatěžuje. Typickým příkladem je

pracovní vytížení ženy v běžném zaměstnání i v domácnosti zároveň.

- f) **Oslivá devalvace** – spočívá v devalvaci žen skrze vřelá pojmenování.
- g) **Kolegiální vyloučení** – tento typ je zaměřen na sociální, psychickou ale především profesionální izolaci žen. Ženy se v důsledku takového vyloučení mohou cítit nedůležité.
- h) **Benevolentní zneužívání** – tohoto zneužívání používají lidé k tomu, aby druhé využili. Využívají lidi tím, že tvrdí, že to s nimi myslí dobře, že jim na nich záleží či že se o ně starají.
- i) **Taktní dominance** – Je založena na faktu, že nejvýznamnější pozice zastávají především muži. Mužská dominance je zřetelná v cele společnosti, ať už se jedná o právní systém nebo o rodinu. Taktní dominance je akceptovaná forma sexismu, protože byla zvnitřněna a tak ji lidé berou jako normální, k čemuž dopomáhají i média.

3. Skrytý sexismus, lze, jak název napovídá jen obtížně zaznamenat. Co je ale důležité je uvědomit si, že je vždy úmyslný a v podstatě nedokazatelný. Jedná se tedy o nerovné zacházení se ženami, které je ale nepřímé či úplně skryté. Cílem je dosáhnout neúspěchu žen a to hlavně na pracovišti či akademické půdě. Často bývá zlomyslný.

Z rozdělení vyplývá, že existuje široká škála sexistického chování. Ačkoliv všechny formy málo znatelného a skrytého sexismu nejsou tak radikální jako otevřený sexismus, a nezdají se být na první pohled tak diskriminující, ve svém důsledku ale vedou k jedinému – k poškození jednoho pohlaví a k prohloubení rozdílů mezi nimi.

Často jsou skrytější formy kombinovány s formou očividnou. Na první pohled skryté nebo málo viditelné formy sexismu jsou součástí všech oblastí našich životů. Výzkumníci naznačují, že moderní nebo skryté formy sexismu jsou často bez povšimnutí přecházeny, a to z toho důvodu, že jsou již zabudovány do společenských norem (Swim et al., 1995).

4.1.3 Ambivalentní sexismus

Další autoři, konkrétněji Glick a Fiske, přiházejí s teorií ambivalentního sexismu, kdy tvrdí, že postoje vůči ženám nemusí být pouze negativní. Naopak, mohou být i vysoce pozitivní, což je velký krok vpřed v chápání sexismu.

Celá teorie tak staví na předpokladu, že ženy a muži žili od nepaměti vedle sebe a spolu, a nejsou tedy schopni/y žít odděleně bez toho, aby mezi sebou navazovali důvěrné vztahy. Tyto vzájemné vztahy ale, podle autorů, dávají ženám „dvojí moc“ – protože muži neumí a ani nemohou (v zájmu zachování rodu) žít bez žen, nutně na ně nemohou pohlížet pouze negativně, jako na nepřátele. Někteří muži hledí na ženy skrz prsty s tím, že v této profesi nemají co dělat, že by se neměly stávat manažerkami a odbornicemi, zkrátka vyloučit je z některých rolí a aktivit, avšak minimum z nich si přeje vyloučit ženy ze svého života (Glick, Fiske, 1997).

To, že muži existují vedle žen a ženy vedle mužů, musí nutně vytvářet ambivalentní postoje jednoho pohlaví vůči druhému. Na jedné straně tedy stojí nepřátelský sexismus, který vychází z moci mužů nad ženami, z tradičního rozdělení genderových rolí a také pohled na ženy jako na sexuální objekty. Na straně druhé je to potom benevolentní sexismus. Ideologie benevolentního sexismu popisuje ženy jako křehká stvoření, která jsou zároveň mnohem sofistikovanější než muži. V souladu s tím by měly být oceňovány, chráněny a muži by se o ně měli postarat. Zároveň ale uznává, že muži jsou na ženách závislí. Z teoretického hlediska spojuje nepřátelský sexismus a benevolentní sexismus moc, sexualita a genderová rozdílnost. Každá z těchto tří složek obsahuje dva aspekty – jak shovívavý (ochranářství žen, idealizaci žen, touha po intimitě), tak nepřátelský (dominance mužů nad ženami, ponižující názory na ženy a nepřátelství vůči ženám) (Glick, Fiske, 1997).

Novodobější výzkum ale ukázal, že benevolentní postoj vůči ženám není tak neškodný, jak se zpočátku zdálo. Zatímco nepřátelský sexismus je očividná nenávisť vůči ženám, shovívavý sexismus se jako přátelský pouze tváří. Ve své podstatě ale na ženy hledí jako na slabé, nezpůsobivé a tvrdí, že potřebují nepřetržitou ochranu mužského pohlaví. To ale mužům umožňuje jednat se ženami povýšeně, a dávat jim najevo svou nadřazenost (Dardenne, Dumont, Bollier, 2007).

4.2 Sexismus a jazyk

Sexismus jako takový se vyskytuje nejen v chování, jednání, myšlenkách a postojích, mnoho odborníků, především zástupci feministického hnutí, tvrdí, že nejen český jazyk je pln sexistických jevů. Věnují se genderové lingvistice, aby poukázali na to, že český jazyk není neutrálním jazykem. Zdůrazňuje totiž muže a staví je do popředí, zatímco ženy a děti zůstávají upozaděny. Nikdo ale zatím nepřišel na to, zda je jazyk příčinou sexismu, nebo zda až sexismus jako takový vede k sexistickému jazyku.

Již na prvním stupni základní školy se děti učí shodu podmětu s přísudkem a psaní měkkých a tvrdých i/y v koncovkách. Především u mnohonásobného podmětu se učíme hierarchii, podle které se rozhoduje, jaké i/y patří na konec slovesa. Koncovky se nejprve odvozují od rodu mužského životného, následuje rod mužský neživotný spolu s rodem ženským a dětmi, nejnižší v hierarchii je rod střední. Někteří učitelé dávají dětem pomůcky k zapamatování s tím, že jim říkají, že „muži mají vždy přednost, protože jsou páni tvorstva, proto bude v koncovce měkké i“. Genderové jsou i vzory podstatných jmen – žena, růže, píseň, kost. Zatímco u mužů je to pán, hrad, muž, stroj, předseda, soudce – zde je názorně vidět, že muži i ve vzorech podstatných jmen mají výluční postavení oproti ženám.

O sexismus ale nejde pouze v pravopisu. Sexismus je zakořeněn v celém našem jazyce. Šmídová v rozhovoru s Hamalčíkovou (2012) tvrdí, že český jazyk je velmi sexistický a to hlavně z důvodu, že jeho vznik je datován do doby silně patriarchální společnosti. Generické maskulinum, které existuje v našem jazyce, třeba v anglickém jazyce nenajdeme. Na druhou stranu se v ní ale také vyskytují slova (převážně názvy povolání), která jsou sice označením pro muže i ženy, avšak mají mužský tvar.³

Česká společnost stále není úplně nakloněná tomu, aby se ženy stávaly odbornicemi. Hlavní vinu na tom mají nejspíše média, která téměř vždy jako odborníky oslovují muže. Mladé ženy se pak mohou dostávat do situací, kdy je jim okolím překládáno, že jsou příliš mladé, že mají málo zkušeností. Ženy okolo 30 let zase nejsou dost kompetentní pro vyšší pozici, natož odbornici, protože mají doma děti, takže se své kariéře nemohou věnovat naplno tak, jako muži, a proto se svými schopnostmi nemohou mužům, jakožto odborníkům, rovnat (Valdrová, 2004).

³ Například „spokesman“. Dnes je snaha takováto slova z jazyka odstraňovat a nahrazovat je neutrálními slovy, jako je spokesperson

Není tomu tak dávno, kdy existovaly pouze mužské názvy povolání téměř všech vyšších funkcí ale i společenského zařazení. Názvy jako majitel či obchodník totiž dříve označovaly jen osoby mužského pohlaví. Valdřová (2004) poukazuje na fakt, že ženské názvy v mnoha povoláních ani neexistovaly, a to jednoduše proto, že jejich sférou působnosti byla pouze a jen péče o domácnost a rodinu. V polovině 19. století v Anglii bylo rozhodnuto, že ve spisech (kvůli ušetření místa) budou mužskými názvy povolání označovány i ženy, čímž vzniklo generické maskulinum. Toto přetrvalo až do sedmdesátých let 20. století, kdy se pořád věřilo, že ženám nevadí, že jsou jejich pozice označovány mužskými názvy jako lékař, psycholog, učitel, právník. Různé výzkumy ukázaly, že lidé si při přečtení mužského označení osoby, např. právník, vybaví spíše muže, protože bezpohlavního právníka si vybavit nelze a mužský tvar označení povolání k tomu přímo vybízí. Výzkum dále přišel s tím, že čím vyšší je prestiž té které funkce (senátor, prezident, lékař), tím je větší procento asociací s mužem. *„Za mužským jazykovým tvarem žena „není vidět“ – jazyk tedy vlastně lobbuje ve prospěch mužů.“* (Valdřová, 2004, s. 15).

Mnohokrát si přečteme inzerát, kdy nějaká firma hledá „manažera.“ Na toto místo si může podat inzerát i žena, ale pokud si máme představit manažera, mnoho lidí si představí důležitě vypadajícího muže v obleku. Často se, i v dnešní době, stává, že žena je označována mužským povoláním – na jmenovce lékařky je často napsáno: „Dětský lékař MUDr. Jana Nováková“.

Dalším aspektem jazyka, který ani nepokládáme za sexistický, je oslovení ženy. V minulosti se hodnota ženy jako takové odvíjela od toho, zda byla vdaná, svobodná či zda byla vdovou. Dnes je tomu podobně, i když to není tak očividné. Šmídová a Pavlík, v rozhovoru s Hamalčíkovou (2012) tvrdí, že oslovování žen „paní“ nebo „slečno“ je jakousi potřebou společnosti vyjádřit určitý stav - to, jestli je svobodná, a nebo zda již „patří“ nějakému muži.

Empirická část

1 Výzkumný problém, cíl a hypotézy

1.1 Výzkumný problém

Pozitivní stereotypy o některých skupinách jsou tak silné, že členové těchto pozitivně stereotypních skupin mohou být negativně hodnoceni či dokonce trestáni ve větší míře za selhání, které může být buď nechtěné, nebo náhodné, než lidé, kteří nejsou s takovými stereotypy spojováni (Walzer, Czopp, 2010). Pokud se tedy člen pozitivně stereotypní skupiny zachová jinak, než se od něho očekává, nebo selže v roli se stereotypem spojené, může být okolím obviňován za to, že správně neplní svou přirozenou schopnost. Stejně tak je to s neplněním genderových stereotypů a rolí.

Tato práce se zabývá výzkumem pozitivních genderových stereotypů, které jsou spojeny s rodičovskými rolemi. Pozitivní genderové stereotypy jsou přesvědčení o charakteristikách a chování členů těchto skupin. Mnoho takových stereotypů ale ústí v diskriminaci členů, kteří se přiřazených rolí nedrží. Stereotypy totiž nemají jen popisné, ale i předepisující přesvědčení o tom, jak by se měli lidé chovat. Žena by například podle genderu, který jí náleží, neměla být příliš asertivní, a zároveň by měla splňovat svou přirozenou roli, tj. stát se matkou. Muž by zase neměl být příliš emocionální, měl by rodinu chránit a finančně zajistit.

Udržování a lpění na stereotypech ovlivňuje sexismus. Sexistické postoje jsou totiž často založeny na víře v tradiční stereotypy (Swim et al., 1995). Lze tedy předpokládat, že lidé se sexistickými postoji budou přísnější v hodnocení, pokud nebude naplněna role, která tomu kterému člověku či skupině náleží.

1.2 Výzkumný cíl

Tato studie částečně vychází ze studie z USA, autorů Amy S. Walzer a Alexandra M. Czoppa⁴ (2010) – ten se ale týkal především mateřské role a s ní spojené očekávání založené na pozitivním stereotypu.

Tato studie je založena na podobné bázi, avšak stěžejní bod (tj. příběh) je jistým způsobem pozměněn a rozšířen o další proměnné. Hlavním cílem této práce je zjistit, zda se dá tato studie zreplikovat v českém prostředí s obdobnými výsledky a současně ji dát do souvislosti s tím, zda i muž, když pochybí v rámci genderové stereotypu a naruší roli, která je s ním spojená, bude okolím trestán stejně jako matka, pokud ve své roli pochybí. Celá práce je ještě obohacena o kontext sexismu, kdy autorka předpokládá, že sexistické postoje ovlivní respondentovo hodnocení, pokud dojde k pochybení v rodičovských rolích.

Cílem této práce je zjistit, jak budou ve stejném pochybení v péči o dítě hodnoceny matky a jak otcové, když nenaplní svou genderově přiřazenou a přirozenou roli, zda bude hrát roli rozdílnost pohlaví respondentů, popřípadě osobní zkušenost s rodičovstvím.

Výzkum práce je založen na třech příbězích, ke kterým se má respondent vyjadřovat. Všechny tři příběhy jsou totožné v tom, že končí tragicky – dojde k úmrtí tříletého dítěte. Jeden příběh pojednává o pokousání dítěte psem, další o utonutí dítěte v zahradním jezírku a poslední o únosu dítěte, které je ponecháno samotné před obchodem. Respondenti/respondentky se mají vyjadřovat k rodiči, který tragické události nedokázal zabránit. Dotazník se ptá na míru viny rodiče, pochybení, ale také zodpovědnost. Respondenti/respondentky se mají dále vyjádřit i k trestní sazbě, kterou by si rodič za toto fatální pochybení buďto zasloužil nebo nezasloužil. Celá studie je obohacena o kontext sexismu, kdy autorka předpokládá, že sexismus, dodržování a lpění na genderových rolích spolu úzce souvisí.

⁴ viz níže - kapitola 2.2

1.3 Hypotézy

H1: Matky budou obviňovány z utonutí dítěte více než otcové, kteří se dopustili stejné chyby.

H1a: Matky budou za pochybení v rodičovské roli, v případě utonutí, odsuzovány na více let než otcové.

H1b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče trestat přísněji než bezdětní účastníci výzkumu.

H2: Matky budou obviňovány z únosu dítěte více než otcové, kteří se dopustili stejné chyby.

H2a: Matky budou za pochybení v rodičovské roli, v případě únosu, odsuzovány na více let, než otcové.

H2b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče za únos trestat přísněji než bezdětní účastníci výzkumu.

H3: Otcové budou obviňováni ze smrti dítěte, které pokousal pes, více než matky.

H3a: Otcové budou za pochybení v rodičovské roli, v případě smrti dítěte na následky pokousání psem, odsuzováni více než matky.

H3b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče trestat přísněji za nezasáhnutí při napadení psem, než bezdětní účastníci výzkumu.

H4: Respondenti, kteří se ukáží jako sexisté, budou více trestat toho rodiče, který správně nenaplní svou roli.

H5: Nebude rozdíl mezi vnímáním rodičovských chyb u mužů a žen.

2 Metodologický rámec

2.1 Typ výzkumu

Jedná se o dotazníkové šetření, kdy respondenti reagovali na 3 typy příběhů, v nichž rodič pochybil ve své rodičovské roli. Jednalo se tedy o tři typy podnětových situací.

2.2 Pilotní výzkum

Tento výzkum je inspirován studií „*Matky víc ví, takže více chybují: Pozitivní stereotypy a trestání rodičovských chyb.*“ Studie pochází z USA, byla provedena v roce 2010 a jejími autory jsou Amy S. Walzer a Alexander M. Czopp. Celý jejich výzkum byl založen na příběhu, kdy si respondenti měli představit, že sedí v porotě u soudu, kde se řeší následující případ: Rodič (otec/matka) jede za horkého letního dne do práce, přičemž cestou má zavést dítě do školky. Na dítě ale zapomene. To, že zapomněl svého potomka v autě, si rodič všimne až pozdě odpoledne. Když přispěchá k autu, nalezne dítě bez známek života. Účastníci se pak měli rozhodnout, který z rodičů, zda otec nebo matka, je více zodpovědný, za tak fatální pochybení. Výzkumu se účastnilo 314 respondentů – 207 žen a 107 mužů. Výsledkem této studie bylo, že matku účastníci vnímali mnohem více zodpovědnou za smrt dítěte a navrhovali jí přísnější a vyšší trest než otci i přes to, že pochybení bylo stejné a zároveň zřejmé na obou stranách.

V této práci byl využit dotazník na podobné bázi, avšak rozšířen o další proměnné. Dotazník má dvě verze, aby bylo zamezeno zkreslení účastníky. V jednom dotazníku vystupuje jako rodič v některých příbězích matka, v těch samých příbězích v druhém dotazníku je rodičem otec.

Ještě před spuštěním výzkumu byla provedena pilotní studie na 28 lidech, aby se autorka ujistila, že dotazník je chápán dobře a že pravděpodobnost zkreslení výsledků bude nižší. Respondenti byli do pilotního výzkumu voleni na základě příležitostného výběru. Primárním cílem pilotního výzkumu bylo prověřit užitou metodu.

Po pilotním výzkumu nebylo třeba dotazník jakkoliv upravovat či měnit, protože všechny otázky respondenti chápali.

2.3 Metody sběru dat

Jak už bylo zmíněno výše, pro účel výzkumu byly použity dvě verze dotazníků, které se ovšem lišili pouze v první části (pro jednu skupinu respondentů byla rodičem ve dvou příbězích matka a v jednom otec, pro druhou skupinu byla matka rodičem pouze v jednom příběhu, v druhých dvou otec), zbytek dotazníků zůstal u obou verzí v nezměněné podobě. Dotazník je pomyslně rozdělen do 4 částí:

- příběhy s tragickým koncem a otázky k nim
- genderové stereotypy
- sexismus
- informace o respondentech

První část dotazníku obsahovala celkem 3 **příběhy**, kdy každý z nich pokaždé začínal pokynem: „Představte si, prosím, následující situaci.“ Následoval příběh a vzápětí bylo položeno pět otázek, týkajících se toho daného příběhu. Všechny otázky u každého příběhu byly stejné, kdy měli účastníci posoudit míru pochybení a vinu rodiče. Pro představu a lepší orientaci budou uvedeny všechny 3 příběhy z dotazníkového šetření:

1. Otec/matka vezme své tříleté dítě na procházku. Po cestě potkají rodinného známého a tak se s ním dá otec/matka do řeči. Dítě chvíli postává poblíž otce/matky, ale protože se začne nudit, začne prozkoumávat terén. U jednoho z neoplocených domků je u boudy přivázaný pes. Dítě si ho chce pohladit, ale pes se rozzuří a dítě napadne. Když otec/matka zaslechne dětský pláč a rozzuřený psí štěkot, nedokáže reagovat, psa od dítěte odtrhnout, jen stojí a kouká, jak dítě nařiká a křičí na psa, ať dítě nechá. Dítěti nakonec pomůže až kolemjdoucí, který když slyší dětský nářek, přiběhne a psa odtrhne. Dítě je ošklivě pokousáno, a zraněním v nemocnici podlehne.
2. Rodina žije v malém domku, ke kterému patří velká zahrada, která se hojně využívá hlavně v teplejším období. Jednou vzal/a otec/matka dvou dětí obě děti (šestileté a tříleté) na zahradu a protože si chtěl/a odpočinout, poprosil/a starší dítě, aby dávalo pozor na mladšího sourozence. Pak si vzal/a knihu a začetl/a se do ní, s tím, že děti si spolu budou hrát a starší se o mladší dítě postará. Čas od času se podíval/a, kde se děti nachází a zda nedělají něco nebezpečného. Když ale jednou

takhle zvedl/a oči od knihy, zjistil/a, že mladší dítě nikde nevidí. Rozběhl/a se ho tedy se starším dítětem hledat. Našel/našla ho až na druhém konci zahrady, utonulého v zahradním jezírku. Přivolání lékaři se dítě snažili oživit, ale marně.

3. Rodina šla s tříletým dítětem na procházku. Cestou zpátky domů se rozhodli, že potřebují ještě nakoupit v obchodě. Otec/matka se nabídl/a, že do obchodu dojde. Matka/otec tedy stál/a před obchodem s kárkou, ve které spalo jejich dítě, když si všiml/a, že vedle v trafice by si mohla koupit cigarety. Protože se tam nedalo vjet kočárkem a dítě nechtěl/a budít, rozhodl/a se, že dítě chvíli nechá samotné a odběhl/a do trafiky. Když se ale vrátil/a, manžel/ka již hledal/a kárku s dítětem, ale byla pryč. Dítě mezitím někdo unesl.

Po každém příběhu následovaly otázky, kdy měl respondent odpovídat na pěti až šesti bodové škále (naprosto souhlasím, spíše souhlasím, nevím, spíše nesouhlasím, naprosto nesouhlasím). Otázky k příběhu se týkaly viny rodičů („*Je otec/matka, dle vašeho názoru vinen/vina za úraz svého dítěte?*“), pochybení rodičů („*Pochybil/a, dle vašeho názoru, otec/matka?*“), zodpovědnosti za smrt/únos dítěte („*Je otec/matka, dle vašeho názoru, zodpovědný za úraz/smrt svého dítěte?*“). Následovala otázka, zda by měl být rodič trestně stíhán a poslední otázkou byla otázka na trestní sazbu rodiče, s možnými odpověďmi „trestní stíhání není nutné, podmínka, 1 rok, 5 let, 10 let, 15 let“.

Součástí dotazníků byly i **genderové stereotypy**, jak již bylo zmíněno výše. Otázka vždy začala: Muži/ženy obvykle jsou, načež měli účastníci výzkumu zatrhnout odpověď na škále od 1 do 7. Schválně byla užitá sedmibodová škála místo klasičtější pětibodové, pro získání hodnotnějších informací. U mužů i u žen byly záměrně užity stejná slova (celkem 12), a to i ve stejném pořadí. Jednalo se tedy často o přídavná jména jako – pečující, dominantní, silný, citlivý, empatický, závislý, společenský, odvážný; součástí ale byla i sousloví – orientovaný na rodinu, orientovaný na práci. Tato část ale byla z výzkumného šetření nakonec vypuštěna.

Další částí byl dotazník **sexismu** od Swim et al. (1995), který obsahoval 13 tvrzení a respondenti měli na sedmibodové škále zaškrtnout míru souhlasu či nesouhlasu (naprosto nesouhlasím, nesouhlasím, spíše nesouhlasím, nemohu se rozhodnout, spíše souhlasím, souhlasím, naprosto souhlasím). Obsahoval dvě škály – škálu tradičního a škálu moderního sexismu. Položky, které se týkaly **tradičního sexismu**, jsou následující - *Ženy obvykle nejsou tak bystré jako muži. Ženy jsou schopny uvažovat stejně logicky jako muži. Jsou-li*

oba rodiče zaměstnaní a jejich dítě ve škole onemocní, měla by škola kontaktovat spíše matku než otce. Jsem stejně spokojená/spokojený, je-li mou vedoucí žena, jako je-li jím muž. Pro atletiku je důležitější podporovat spíše chlapce než děvčata. **Moderní sexismus** shrnují tyto položky - Ženy jsou často díky diskriminaci zbaveny příležitosti na dobrou práci. Společnost dosáhla bodu, kdy žena a muži mají stejné šance na úspěch. Diskriminace žen dnes není v ČR problémem. Jen zřídka je vidět v televizi sexistické zacházení se ženami. Není těžké porozumět nespokojenosti ženských asociací v ČR. Je snadné porozumět, proč se ženské asociace stále věnují otázkám společenského omezování ženských příležitostí. Během posledních několika let se vláda a sdělovací prostředky věnovaly ženské problematice více, než si tato problematika zaslouží. V průměru pokládají lidé v naší společnosti muže a ženy za sobě rovné. Protože byla více než polovina otázek reverzních, bylo potřeba otočit stupnici. Celková reliabilita této testové metody je $\alpha = 0,695$, lze tedy dotazník považovat za reliabilní. Protože celková reliabilita není příliš vysoká, byla vypočítána i reliabilita obou škál. Jako středně silná se ukázala reliabilita škály tradičního sexismu $\alpha = 0,452$, u škály moderního sexismu je výsledek testu reliability následující: $\alpha = 0,761$.

Poslední část dotazníku zahrnovala už jen pohlaví, věk respondentů a otázku, jestli jsou již účastníci rodiči či nikoliv.

2.4 Administrace dotazníku a zpracování a analýza dat

Získaná data z dotazníku byla nejprve přepsána do Excelu, v dotazníku sexismu bylo navíc potřeba přepólovat celkem devět z třinácti položek. Následně byla jednotlivým odpovědím přiřazena čísla, díky nimž s nimi šlo dále pracovat ve statistickém programu SPSS.

Pro zjištění výsledků byl použit *t*-test nezávislých vzorků. Jedná se o parametrickou statistickou metodu, porovnávající dvě skupiny respondentů. Studentův *t*-test zjišťuje, zda se od sebe skupiny respondentů liší.

Další použitou metodou byl korelační koeficient, což je metoda zjišťující míry a síly vztahů mezi daty.

2.5 Etické aspekty

Nejdůležitějším aspektem celého výzkumu bylo zajištění naprosté anonymity. Dotazník nezahrnoval jméno, příjmení, bydliště ani jiné osobnější informace. Respondenti tak byli tázáni pouze na věk, který vyplňovali do příslušné věkové skupiny, dále na pohlaví a na to, zda jsou či nejsou rodiči.

Úvod dotazníku obsahoval informaci o tom, že dotazník je zcela anonymní s tím, že výsledky výzkumu budou použity pouze pro účely této diplomové práce. Díky anonymitě lze předpokládat, že respondenti odpovídali pravdivěji.

Z důvodu spolehlivějších výpovědí bylo nutné tajit pravou podstatu zkoumání. Dotazník byl nazván jako „Výzkum postojů k rodičovství“, ačkoliv fakticky zkoumal stereotypy a s nimi spojené trestání za jejich nedodržení. Po vyplnění dotazníků byla respondentům sdělena pravá podstata zkoumání.

3 Charakteristika vzorku

Data pro účely této práce byly sbírány přes stránku Survio⁵ a to od začátku ledna 2016 do konce února téhož roku. Jednalo se o nenáhodný příležitostný výběr.

Do dotazníkového šetření byly vybrány pouze dospělé osoby, tedy lidé starší 18 let. Dotazníky mohli lidé vyplňovat kliknutím na odkaz na sociálních sítích. Jako motivace bylo účastníkům nabídnuto, že pokud budou chtít, mohou po analýze statistických dat (tj. koncem dubna) napsat autorce výzkumu na e-mail a následně jim budou sděleny výsledky výzkumu. O zaslání výsledků byl poměrně velký zájem, což poukazuje na to, že téma pozitivních genderových stereotypů respondentům připadalo atraktivní a chtěli by o tomto tématu vědět více.

Protože byly dvě verze dotazníků, bylo nutné, aby lidé, co již vyplnili jednu verzi, nevyplňovali tu druhou. Proto byla v úvodu každého dotazníku poznámka: „Pokud jste již v minulosti podobný dotazník vyplňovali, prosím, nepokračujte.“

Koncem února byl sběr dat ukončen s celkovým počtem N=677 respondentů (565 žen a 112 mužů). První verzi dotazníku pak tvořilo 270 (77,6%) žen a 78 (22,4%) mužů, z celkového počtu N=348, druhou verzi pak 295 (89,7%) žen a 34 (10,3%) mužů, z celkového počtu N=329.

⁵ www.survio.com

Věkové rozložení bylo následující: 434 (64,1%) respondentů ve věkové skupině 18-25 let, 157 (23,2%) ve věku 26-35 let, 62 (9,2%) 36-45 letých, 13 (1,9%) ve věku 46-55 let, 6 (0,9%) ve věkové skupině 56-65 let, 4 (0,6%) 66-75 letých a pouze 1 (0,1%) respondent patří do skupiny 76-85 letých.

Respondentů, kteří v dotazníku uvedli, že již jsou rodiči, bylo celkem 186 (27,5%), zbylých 491 (72,5%) uvedlo, že jsou bezdětní.

Nebylo zjišťováno, z jakých krajů v České republice respondenti pochází a nebyla zjišťována ani etnická příslušnost.

4 Výsledky

H1: Matky budou obviňovány z utonutí dítěte více než otcové, kteří se dopustili stejné chyby. Hypotéza H1 byla testována pomocí tří různých položek – vina, pochybení a zodpovědnost. Jak je zřejmé z Tabulky 1, pro zjištění výsledku H1 byl použit *t*-test nezávislých vzorků a výsledky jsou následující: $t(675) = -2,160$, $p = 0,031$ pro otázku týkající se viny rodiče; $t(675) = -3,533$, $p < 0,001$ pro otázku pochybení v péči; $t(675) = -2,011$, $p = 0,045$ pro otázku zodpovědnosti rodiče za nedbalost. Z toho vyplývá, že porovnávané skupiny se ve všech třech položkách signifikantně liší. Je nutné poznamenat, že čím nižší skór, tím více je rodič obviňován. Výsledky jsou v souladu s hypotézou.

H1a: Matky budou za pochybení v rodičovské roli, v případě utonutí, odsuzovány na více let, než otcové. Výsledky k této hypotéze lze rovněž spatřit v Tabulce 1. Ze statistické analýzy dat vyplývá, že $t(675) = 1,65$, $p = 0,099$. Zde platí, že čím nižší skór, tím méně let. Výsledky nejsou v souladu s hypotézou.

H1b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče za únos trestat přísněji než bezdětní účastníci výzkumu. Výsledky této hypotézy jsou popsány v Tabulce 2. Ze statistické analýzy vyplývá, že $t(675) = -0,033$, $p = 0,974$. Nelze tedy říci, že respondenti, kteří již jsou rodiči, by pochybení rodičovských chyb trestali více, než bezdětní. Výsledky nejsou v souladu s hypotézou H1b.

Tabulka 1: Příběh utonutí dítěte

		<i>AM</i>	<i>SD</i>	<i>SE</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
vina	matka	1,9109	1,04680	0,05611	-2,160	675	0,031
	Otec	2,0881	1,08825	0,06000			
pochybení	matka	2,0833	1,12168	0,06013	-3,533	675	0,000
	Otec	2,3951	1,17472	0,06476			
zodpovědnost	matka	1,7960	0,98770	0,05295	-2,011	675	0,045
	Otec	1,9453	0,94193	0,05193			
trestní stíhání	matka	3,1667	1,25936	0,06751	-1,875	675	0,061
	Otec	3,3435	1,18963	0,06559			
trestní sazba	matka	1,8937	1,17007	0,06272	1,650	675	0,099
	Otec	1,7538	1,02567	0,05655			

Tabulka 2: Porovnání rodičů a bezdětných respondentů v navrhování trestní sazby za pochybení - utonutí dítěte

		<i>AM</i>	<i>SD</i>	<i>SE</i>	<i>T</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
utonutí dítěte	bezdětní	1,8248	1,06803	0,0482	-0,033	675	0,974
	rodiče	1,828	1,1957	0,08767			

H2: Matky budou obviňovány z únosu dítěte více, než otcové, kteří se dopustili stejné chyby. Hypotéza byla testována pomocí tří různých položek – vina, pochybení a zodpovědnost. Ze statistické analýzy vyplývá, že $t(675) = -1,318$, $p = 0,188$ pro oblast viny rodiče; $t(675) = -2,891$, $p = 0,004$ pro pochybení v péči, $t(675) = -2,058$, $p = 0,04$ pro zodpovědnost, viz Tabulka 3. Obě skupiny se zde také signifikantně liší v otázce pochybení v péči a v zodpovědnosti, nikoliv však v oblasti viny rodiče. Platí zde to samé, jako u H1, tedy, že čím nižší skór, tím je více obviňován z pochybení. Výsledky jsou tedy částečně ve shodě s hypotézou.

H2a: Matky budou za pochybení v rodičovské roli, v případě únosu, odsuzovány na více let, než otcové. Statistické údaje vztahující se k výše zmíněné vedlejší hypotéze H2a jsou vypsány v Tabulce 3. Vyplývá z ní, že: $t(675) = 2,973$, $p = 0,003$. Je nutné podotknout, že čím nižší skór, tím nižší trestní sazba. Skupiny se od sebe navzájem signifikantně liší a výsledky jsou ve shodě s hypotézou.

H2b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče za únos trestat přísněji než bezdětní účastníci výzkumu. Tabulka 4 ukazuje rozdíl mezi trestáním rodičů u bezdětných účastníků a účastníků, kteří již děti mají. Statistická analýza ukázala, že $t(675) = 0,416$, $p = 0,677$. Ukazuje se, že opravdu jinak trestají rodiče a jinak bezdětní respondenti, avšak výsledek nelze považovat za signifikantní. Výsledky nejsou v souladu s hypotézou.

Tabulka 3: Příběh únos dítěte

		AM	SD	SE	t	df	p
vina	matka	1,4971	0,88373	0,04737	-1,318	675	0,188
	otec	1,5897	0,94289	0,05198			
pochybení	matka	1,9626	1,20818	0,06477	-2,891	675	0,004
	otec	2,2432	1,31658	0,07259			
zodpovědnost	matka	1,7701	1,08913	0,05838	-2,058	675	0,040
	otec	1,9483	1,16363	0,06415			
trestní stíhání	matka	3,1667	1,30211	0,06980	-2,889	675	0,004
	otec	3,4468	1,21640	0,06706			
trestní sazba	matka	1,8448	1,19028	0,06381	2,973	675	0,003
	otec	1,6018	0,90870	0,05010			

Tabulka 4: Porovnání rodičů a bezdětných respondentů v navrhování trestní sazby za pochybení – únos dítěte

		AM	SD	SE	t	df	p
únos dítěte	bezdětní	1,7373	1,05473	0,0476	0,416	675	0,677
	rodiče	1,6989	1,10805	0,08125			

H3: Otcové budou obviňováni ze smrti dítěte, které pokousal pes, více, než matky. Hypotéza H3 byla stejně jako H1 a H2 testována pomocí tří různých položek – vina, pochybení a zodpovědnost. Byla taktéž ověřována *t*-testem. Tabulka 3 ukazuje, že: $t(675) = -3,128$, $p = 0,002$ u otázky viny; dále $t(675) = -3,138$, $p = 0,002$ u otázky pochybení v péči a $t(675) = -2,065$, $p = 0,039$ u otázky zodpovědnosti. Obě skupiny vykazují signifikantní rozdíly, takže se od sebe navzájem liší. Opět platí, že čím nižší skóre, tím víc je rodič respondenty odsuzován. Výsledky jsou ve shodě s hypotézou.

H3a: Otcové budou za pochybení v rodičovské roli, v případě smrti dítěte na následky pokousání psem, odsuzováni více, než matky. Výsledky statistické analýzy jsou popsány v Tabulce 3, kdy $t(675) = 1,551$, $p = 0,121$. Platí zde, že čím nižší skóre, tím nižší navrhovaná trestní sazba. Obě skupiny se liší, ale statisticky nevýznamně. Výsledky nejsou ve shodě s touto hypotézou.

H3b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče trestat přísněji za nezasáhnutí při napadení psem, než bezdětní účastníci výzkumu. V Tabulce 6 lze spatřit výsledky k potvrzení této hypotézy, kdy: $t(675) = 2,329$, $p = 0,02$. Je tedy zřejmé, že respondenti, kteří mají své vlastní děti, opravdu hodnotí rodiče, který nezasáhne přísněji než bezdětní účastníci výzkumu. Výsledky jsou v souladu s hypotézou.

Tabulka 5: Příběh pokousání dítěte psem

		AM	SD	SE	t	Df	p
vina	Otec	1,4741	0,73364	0,03933	-3,128	675	0,002
	matka	1,6687	0,88153	0,0486			
pochybení	Otec	1,9195	1,02385	0,05488	-3,138	675	0,002
	matka	2,1793	1,12946	0,06227			
zodpovědnost	Otec	1,5575	0,78504	0,04208	-2,065	675	0,039
	matka	1,6809	0,76805	0,04234			
trestní stíhání	Otec	3,2299	1,15338	0,06183	-2,078	675	0,038
	matka	3,4103	1,10377	0,06085			
trestní sazba	Otec	1,8362	1,16587	0,0625	1,551	675	0,121
	matka	1,7082	0,96586	0,05325			

Tabulka 6: Porovnání rodičů a bezdětných respondentů v navrhování trestní sazby za pochybení - pokousání psem

		<i>AM</i>	<i>SD</i>	<i>SE</i>	<i>T</i>	<i>Df</i>	<i>p</i>
pokousání dítěte psem	Bezdětní	1,833	1,08638	0,04903	2,329	675	0,02
	Rodiče	1,6183	1,02903	0,07545			

H4: Respondenti, kteří se ukáží jako sexisté, budou více trestat toho rodiče, který správně nenaplní svou roli. Tato hypotéza v sobě ukrývá všechny tři příběhy z dotazníku, je tedy nutné objasnit, jak je hypotéza koncipovaná - matka bude spíše obviňována z utonutí dítěte a únosu, zatímco otec z toho, že nezasáhl, když na dítě útočil pes. Z výsledků vyplynulo, že sexismus nesouvisí s trestáním rodičovských chyb. Síla vztahu není příliš přesvědčivá, přičemž se pohybuje v rozmezí od $r(676) = 0,003, p > 0,05$ po $r(676) = 0,083, p < 0,05$. Ze statistické analýzy tedy vyplývá, že neexistuje přesvědčivá spojitost mezi sexismem a trestáním rodičovských chyb. Výsledky nejsou ve shodě s touto hypotézou.

H5: Nebude rozdíl mezi vnímáním rodičovských chyb u mužů a žen. Rozdíl mezi skupinami mužských a ženských respondentů nebyl prokázán, obě pohlaví hodnotí v průměru stejně a to ve všech třech příbězích. Rozdíl mezi muži a ženami je takřka zanedbatelný. Z tabulky 7 lze vyčíst, že průměr mužů je 1,5446, průměr žen je 1,5735. Není tedy významný rozdíl mezi hodnocením žen a mužů. Výsledky jsou v souladu s hypotézou.

Tabulka 7: Rozdíly v průměrech mezi muži a ženami

	<i>AM</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Muži	1,5446	0,81526	112
Ženy	1,5735	0,81454	565

5 Diskuze

Bylo vytvořeno celkem 9 hypotéz, z toho 3 vedlejší, na základě kterých bylo poté provedeno výzkumné šetření. Výsledky výzkumu budou nyní probrány.

H1: Matky budou obviňovány z utonutí dítěte více než otcové, kteří se dopustili stejné chyby. Výsledky statistické analýzy jsou v souladu s touto hypotézou. Respondenti opravdu matky obviňují více, než otce, i přesto, že se dopustili stejné chyby. Ve všech položkách, tedy v otázkách viny, pochybení a zodpovědnosti, respondenti označovali matku jako tu, která je více vinna, zodpovědná a taktéž, že více pochybila. Stejný výsledek přinesla i již několikrát zmíněná studie Walzeové a Czoppa.

H1a: Matky budou za pochybení v rodičovské roli, v případě utonutí, odsuzovány na více let, než otcové. Výsledky neprokázaly shodu s touto hypotézou. Je zajímavé, že i když lidé více obviňují matku, nedávají jí vyšší trestní sazbu než otci. Možná je to způsobeno tím, že lidé vnímají jako trest pro matku už jen to, že přišla o dítě a ještě svým vlastním zaviněním, a je tak potrestána tím nejvyšším trestem a není ji třeba stíhat. Protože jak může být matka více potrestána než výčitkami svědomí, neodbytnými pocity viny a ztrátou vlastního dítěte? Ve studii Walzeové a Czoppa se ale potvrdilo, že lidé opravdu vyšší trestní sazbu matce, která selhala ve své přirozené roli rodiče, dávají. Může to být ale způsobeno tím, že v americkém výzkumu si měli účastníci představit, že jsou v porotě u soudu, kde se projednává takovýto příklad. Byli tedy nuceni nějakou trestní sazbu uložit. V tomto šetření byla na výběr i možnost, že „trestní stíhání není nutné“ a je tak pravděpodobné, že většina respondentů volila tuto možnost.

H1b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče za únos trestat přísněji než bezdětní účastníci výzkumu. Výsledky nejsou ve shodě s hypotézou. Ukázalo se, že rozdíly mezi trestáním respondentů, kteří již mají vlastní děti, a bezdětnými účastníky výzkumu neexistuje statisticky významný rozdíl.

H2: Matky budou obviňovány z únosu dítěte více, než otcové, kteří se dopustili stejné chyby. Výsledky jsou v částečné shodě s hypotézou. Signifikantní výsledek se ukázal u otázek zodpovědnosti a u pochybení. Otázka viny rodiče se nepotvrdila se signifikantním výsledkem. Možná je vina u obou rodičů chápána podobně právě kvůli cigaretám, pro které si rodič šel, když nechal své dítě bez dozoru. Respondenti se mohou domnívat, že cigarety a rodičovství nepatří k sobě a tak neobviňují více matku než otce. Je možné, že pokud by bylo ve vzorku více respondentů, ukázala by se i položka viny jako statisticky významná.

H2a: Matky budou za pochybení v rodičovské roli, v případě únosu, odsuzovány na více let než otcové. Výsledky statistické analýzy jsou ve shodě s touto hypotézou. Čím to, že v tomto jediném příběhu ukládali respondenti vyšší trestní sazbu matce a v jiných ne, i přesto, že ji obviňovali více než otce? V tomto příběhu může hrát roli fakt, že rodič (otec/matka) nechal dítě samotné, protože si šel koupit cigarety. Pokud by si šla matka koupit něco jiného, například časopis nebo noviny, možná by nebyla tak odsuzována.

H2b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče za únos trestat přísněji než bezdětní účastníci výzkumu. Výsledky neprokázaly shodu s touto hypotézou, protože ani v tomto příběhu se neukázal statisticky významný rozdíl mezi trestáním respondentů bezdětných a respondentů, kteří mají vlastní děti.

H3: Otcové budou obviňováni ze smrti dítěte, které pokousal pes, více než matky. Výsledky jsou ve shodě s hypotézou. Respondenti opravdu obviňovali více otce, než matku za to, že nedostál své přirozené a předepisované roli ochránce, nebojácného a pohotového hrdiny. Zde se naplňuje to, co v mnoha jiných výzkumech, které jsou zmiňovány v úvodu teoretické části práce, a to, že za neplnění role bývají lidé trestáni. Autorku výzkumu zajímalo, jak budou respondenti reagovat na muže, který nedostojí své genderově dané roli. Tento muž byl situován do role rodiče, který „nechal zemřít“ své dítě kvůli nedostatku odvahy jít dítě zachránit. Tento příběh tedy obohacuje šetření Walzeové a Czoppa, kteří se zabývali pouze matkami a jejich přirozené schopnosti mít děti a náležitě se o ně starat.

H3a: Otcové budou za pochybení v rodičovské roli, v případě smrti dítěte na následky pokousání psem, odsuzováni více než matky. Výsledky nejsou ve shodě s hypotézou. Ač byl otec označován jako vinný a zodpovědný za smrt svého dítěte, přesto mu však respondenti neukládali o moc vyšší trest než matce. Může to být opět způsobeno trestem, který si rodič v sobě ponese do své smrti – totiž že toto jeho pochybení způsobilo fatální následky a s tím se nežije snadno. Možná právě proto volili respondenti mírnější tresty.

H3b: Respondenti, kteří již rodiči jsou, budou rodiče trestat přísněji za nezasáhnutí při napadení psem, než bezdětní účastníci výzkumu. Výsledky jsou v souladu s touto hypotézou. Ukázalo se, že respondenti, kteří již jsou rodiči, ukládají opravdu vyšší trest za to, že rodič v příběhu nedokázal zasáhnout, když na jeho dítě útočil pes. Je velice zajímavé, že tento jediný příběh trestají více rodiče. U ostatních příběhů jsou rozdíly mezi trestáním bezdětných respondentů a respondentů, kteří již mají děti, statisticky nevýznamné. Otázkou zůstává, zda je otec trestán více tím, že byl přímo u incidentu a

přesto nezasáhl (v obou dalších případech je rodič takřka nepřítomen), nebo tím, že genderový stereotyp muže – ochránce, hrdiny – je silnější než stereotyp žena – matka.

H4: Respondenti, kteří se ukáží jako sexisté, budou více trestat toho rodiče, který správně nenaplní svou roli. Výsledky statistické analýzy nejsou ve shodě s hypotézou. Zdá se tedy, že sexismus s pochybením v rodičovské roli a následně jejím trestáním nesouvisí. Možná, že kdyby byl použit jiný dotazník, kde by byl sexismus více „ukryt“ a nebyl tak zjevný, je možné že by se rozdíl ukázal. Důvod, proč se respondenti neukazovali jako sexisté je možná následující – soudobá společnost se snaží o rovnost všech (napříč věkem, pohlavím, orientací, barvou pleti) a o toleranci. To lze vidět všude okolo nás. Nové reklamy, videa na internetu s jediným posláním „Hate free“ ovládly svět. Možná proto respondenti nechtějí nechat znát / ukázat své sexistické, protože jsou svým způsobem společností a okolnostmi nuceni/tlačeni do určitých, tj. nesexistických odpovědí. Respondenti dále mohli volit jiné odpovědi díky sociální žádoucnosti, právě kvůli tomuto tlaku od okolí.

H5: Nebude rozdíl mezi vnímáním rodičovských chyb u mužů a žen. Výsledky jsou v souladu s hypotézou. Není tedy rozdíl mezi tím, jak hodnotí matku a otce muži a ženy. Ženy i muži hodnotí nedodržení pozitivních genderových stereotypů stejně. Stejný výsledek doložila i studie Walzeové a Croopa. Otázka zní, jak je to možné? Autorka předpokládá, že stejné hodnocení vyplývá z toho, že respondenti mohou být vychováváni v jednom kontextu, v jednom souboru morálních hodnot, a tím pádem mohou sdílet určité společné postoje či přesvědčení atd., proto hodnotí stejně.

Důležité je poznamenat, že tím, že byly dotazníky vyplňovány online, nebylo možné zajistit konstantní podmínky pro všechny účastníky výzkumu. Je tedy možné, že na některé účastníky působily rušivé vlivy, které mohly částečně odvádět jejich pozornost. Stejně tak by výsledky mohly být jiné, pokud by byl zvolen jiný výběr vzorku. Tento dotazník vyplnilo mnohem více žen než mužů, možná z toho důvodu, že ženy jsou s tímto tématem častěji spojovány a tak se o něj i častěji zajímají, nebo že jim je vlivem socializace bližší.

Další limitací výzkumu je výběr vzorku. Protože byl použit nenáhodný příležitostný výběr, nelze zobecnit výsledky na celou populaci. Na druhou stranu byl získán poměrně velký počet dat, což ale nic nemění na faktu, že pokud by byl použit například prostý náhodný výběr nebo skupinový výběr, výsledky mohly být jiné.

Přínos této práce vidí autorka v tom, že byl tímto výzkumem alespoň částečně zmapován český kontext, který dosud nebyl v této oblasti prozkoumán. Ukázalo se, že

otec, pokud neplní genderovou roli (tj. nezasáhne, když vidí, jak jeho dítě kouše pes), je trestán a shledáván více vinným než matka, která se nachází v úplně stejné situaci. V tomto ohledu je výzkum jakýmsi rozšířením studie Walzeové a Czoppa, kteří zkoumali pouze pozitivní stereotypy a pouze u žen.

Autorka dále předpokládá, že postupem doby se budou stále více stírat genderové rozdíly, až bude rozdíl mezi muži a ženami minimální. Bude to však otázkou desetiletí, ne blízké budoucnosti. Může se pak stát, že by podobný výzkum v budoucnu vůbec neodpovídal takovýmto výsledkům. Stejně tak se ale může stát opak, kdy se genderové rozdíly mezi muži a ženami prohloubí ještě více. Z historického hlediska je zřetelné, že vývoj genderových stereotypů nekráčí jen směrem vpřed – za první republiky byly ženy rovnocennější s muži než později, v osmdesátých letech minulého století.

Závěr

Tato diplomová práce pojednává o genderových pozitivních stereotypech a o sexismu. Téma genderových pozitivních stereotypů je stále velice aktuální. Každý totiž patří do nějaké skupiny již od narození a od té doby je od něj očekáváno, že se bude nějakým způsobem chovat a že bude plnit určité „úkoly“ spojené s touto genderovou rolí. Někomu tyto stereotypy vyhovovat můžou, jinému ale nikoliv. Pokud se totiž někdo nechová podle „předepsané“ genderové role, může být okolím trestán za její neplnění.

Celá práce je zarámovaná do kontextu sexismu, který má co dělat právě se lpěním na dodržování těchto rolí. Autorka se v práci zmiňuje i o utváření genderových rolí, zabývá se ale také rodičovstvím, na kterém je v podstatě postaven celý výzkum. Pojednává zde o proměnách mateřství v současnosti a dnes, o otcovství a rovněž se zmiňuje o modelu rodiny v České republice a ve světě.

V této práci se autorka zaměřuje na vnímání a trestání rodičovských chyb a zároveň hledí na to, jak účastníci výzkumu trestají chyby matek a otců, přičemž ono pochybení je na vlas stejné. Z výzkumu vyplynulo, že není rozdíl mezi hodnocením a ukládáním trestní sazby mezi mužskými a ženskými respondenty. Z výzkumu dále vyplynulo, že pokud otec selže ve své roli, v tomto případě v roli hrdiny a ochránce rodiny, je trestán podstatně více, než matka, která se dopustí stejné chyby. Výzkum dále ukázal, že pokud selže matka ve své přirozené roli, kdy se má v první řadě příkladně starat o dítě a domácnost, je respondenty obviňována více, než otec. Zároveň autorka zjistila, že sexismus s dodržováním a trestáním rodičovských chyb nekoreluje.

Seznam použité literatury

- ASHMORE, D., Richard, SEWELL, D., Andrea. Sex/Gender, and the Individual. In Lawrence A. PERVIN (Ed.). *Handbook of personality theory and research*. New York: Guilford, 1990. s. 486–526. ISBN 10: 0898624304.
- AUGUSTYN, Józef. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. 235 s. ISBN 80-7192-581-0.
- BADINTER, Elisabeth. *Materská láska od 17. storočia po súčasnosť*. Bratislava: Aspekt, 1988. 277 s. ISBN 80-85549-04-2.
- BENARD, Stephan and CORREL Shelly, J. Normative Discrimination and the Motherhood Penalty. In *Gender & Society*, 2010, Vol. 24, No. 5, 616-646p. ISSN: 1552-3977. Dostupné z: <http://gas.sagepub.com/content/24/5/616.short>.
- BENOKRAITIS, Nijole, V. *Subtle Sexism. Current Practice nad Prospects for Change*. USA: Sage Publications, 1997. 352 s. ISBN-10: 0761903860.
- BIERNAT, Monica and MANIS, Melvin. Shifting Standards and Stereotype-Based Judgments. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 1994. Vol. 66, No. 1. 5-20p. ISSN 1940-1183. Dostupné z: <http://www.montana.edu/nsfadvance/documents/PDFs/resources/ShiftingStandardsandStereotype-BasedJudgements.pdf>.
- BURGESSOVÁ, Adrienne. *Návrat otcovství*. Brno: JOTA, s.r.o. 2004. 218 s. ISBN 80-7217-296-4.
- CANCIAN, Maria and MEYER, Daniel, R. Who Gets Custody? In *Demography*, 1998. Vol. 35, No. 2. 147–157p. ISSN 1533-7790.
- COSBY, Bill. *Otcovství*. Praha: Talpress, spol. s.r.o. 1997. 132 s. ISBN 80-7197-118-9.
- CUDDY, Amy, J., C., FISKE, Susan, T., and GLICK, P. When professionals become mothers, warmth doesn't cut the ice. In *Journal of Social Issues*, 2004, Vol. 60, No. 4, 701–718p. ISSN 1540-4560. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0022-4537.2004.00381.x/abstract>.

- CZOPP, Alexander, M., MONTEITH, Margo J. Thinking Well of African Americans: Measuring Complimentary Stereotypes and Negative Prejudice. In *Basic and Applied Social Psychology*, 2006, Vol. 28, No. 3, 233-250p. ISSN 2327-5510.
Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/e996/35342930351ee40f178437c51cb83624f340.pdf>.
- ČERMÁKOVÁ, Marie, HAŠKOVÁ, Hana, KŘÍŽOVÁ, Alena, LINKOVÁ, Marcela, MAŘÍKOVÁ, Hana, a MUSILOVÁ, Martina. *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*. Praha: SOÚ AV ČR, 2000. 145 s. ISBN 80-85950-83-9.
- ČERMÁKOVÁ, Marie, MAŘÍKOVÁ, Hana, ŠANDEROVÁ, Jana a TUČEK, Milan. *Proměny současné české rodiny. Rodina - gender - stratifikace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 170 s. ISBN 80-85850-93-1.
- ČERMÁKOVÁ, Marie. Gender a pracovní trh. In Eva VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Hana MAŘÍKOVÁ (eds.). *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Nadace Open Society Fund, 1999, s. 51-57. ISBN 80-238-4770-8.
- ČUHELOVÁ, Monika. *Proměny mateřství (prožívání mateřství třemi generacemi)*. Brno, 2006. 120 s. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií. Masarykova univerzita. Katedra psychologie. Vedoucí práce Mirka ŠTĚPÁNKOVÁ.
- DARDENNE, Benoit, DUMONT, Muriel, and BOLLIER, Thierry. Insidious Dangers of Benevolent Sexism: Consequences for Women's Performance. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 2007. Vol. 93, No. 5. 764-779p. ISSN 1940-1183.
Dostupné z: <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=2007-15390-005>.
- DWORKIN, Andrea. *Women Hating*. New York: E. P. Dutton, 1974. 217 p. ISBN 0452268273.
- EAGLY, Alice, H. and CHAIKEN, Shelly. Attitude structure and function. In GILBERT, Daniel, T., FISKE, Susan, T., GARDNER, Lindzey. *The handbook of social psychology*. New York: Oxford University Press, 1998. 269-322p. ISBN 0195213769.

- ETAUGH, Claire and NEKOLNY, Karen. Effects of Employment Status and Marital Status on Perceptions of Mothers. In *Sex roles*, 1990. Vol. 23, Nos. 5/6. 1-8p. ISSN 1573-2762. Dostupné z: <http://link.springer.com/article/10.1007%2FBF00290048#page-1>.
- FISKE, Susan, T., and STEVENS, Laura, E. What's so Special About Sex? In OSKAMP, S. and COSTANZO, M. *Gender issues in contemporary society: Applied social psychology annual*. Newbury Park, 1993. 173-196 p. ISBN-10: 0803952309.
- FISKE, Susan, T., CUDDY, Amy, J., C., GLICK, Peter, and Xu, Jun. A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 2002. Vol. 82, No. 6. 878–902p. ISSN 1940-1183. Dostupné z: http://www.cos.gatech.edu/facultyres/Diversity_Studies/Fiske_StereotypeContent.pdf.
- GLICK, Peter, and FISKE, Susan, T. Hostile and Benevolent Sexism. Measuring Ambivalent Sexist Attitudes Toward Women. In *Psychology of Women Quarterly*, 1997. Vol. 21, No. 1. 119-135p. ISSN 1471-6402. Dostupné z: <http://pwq.sagepub.com/content/21/1/119>.
- GRAY, John. *Co Vám matka říci nemohla a otec nevěděl*. Praha: Práh, 1995. 304 s. ISBN 80-85809-31-1.
- HAMALČÍKOVÁ, Kamila. Je čeština sexistická? Vyzvídali jsme u odborníků na genderová studia. TOPZIN [online]. ©2012, 23. 1. [cit. 2016-3-12] Dostupné z: <http://www.topzine.cz/je-cestina-sexisticka-vyzvidali-jsme-u-odborniku-na-genderova-studia>.

- HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. s. 564. ISBN 978-80-7367-569-1.
- HEWSTONE, Miles a STROEBE, Wolfgang. *Sociální psychologie*. Praha: Portál, 2006. 776 s. ISBN 80-7367-092-5.
- HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace (pojmy, měření, teorie)*. Praha: Karolinum, 2010. 207s. ISBN 978-80-246-1776-3.
- HUBBARDOVÁ, Coleen. *Jak zvládnout domácnost, děti, manžela, práci i sebe*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 166 s. ISBN 80-7106-361-4.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2007. 213-215 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- JARKOVSKÁ, Lucie. Prohlédněme genderové stereotypy. In Lucie JARKOVSKÁ, Jana Decarli VALDROVÁ a kol. *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 7-10. ISBN 80-903228-3-2.
- KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Životní strategie žen a mužů v řízení (a) podnikání*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. 175 s. ISBN 978-80-7330-125-5. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b3379e3f92b88df3c88800e0f1bce18e7c6fd3df_neprilis-harmonicka-realits.pdf.
- KUČERA, Dalibor. *Moderní psychologie*. Praha: Grada, 2013. 216 s. ISBN 978-80-247-4621-0.
- LANGMEIER, Jiří, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368s. ISBN 80-247-1284-9.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Třetí žena: Neměnnost a proměny ženství*. Praha: PROSTOR, 2000. 332s. ISBN 80-7260-030-3.
- MACHOVCOVÁ, Kateřina. Rovné příležitosti mužů a žen v zaměstnání. In Lucie JARKOVSKÁ, Jana Decarli VALDROVÁ a kol. *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 29-39. ISBN 80-903228-3-2.

- MAŘÍKOVÁ, Hana. *Muž v rodině: Demokratizace sféry soukromé*. Sociologický ústav AV ČR. 1999. 110 s. ISBN 80-85950-69-3.
- MASARYK, Tomáš, G. *Moderní názor na ženu: Otisk přednášky z roku 1904*. 3. vyd. Vyškov: Ženská organizace pokrokových žen, 1930. 14 s. Bez ISBN.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. 143 s. ISBN 80-7178-494-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada. 2005. 182 s. ISBN 80-247-0870-1.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: SLON, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina*. Brno: Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. rozš. vyd., Praha: Academia, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-719.
- NICOLSON, Paula. *Poporodní deprese*. Praha: Grada, 2001. 147 s. ISBN 80-7169-938-1.
- NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. Brno: Doplněk, 2002. 106 s. ISBN 80-7239-119-4.
- OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178-403-6.
- PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000. 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
- PLESKOVÁ, Kateřina a kol. *Průvodce na cestě žen a mužů*. 2. aktualiz. vyd. Brno: Nesehnutí, 2005. ISBN 80-903228-7-5.

- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6.
- RENZETTI, Claire, M. a CURRAN Daniel, J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.
- RUDMAN, Laurie, A. Self-Promotion as a Risk Factor for Women: The Costs and Benefits of Counterstereotypical Impression Management. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 1998. Vol. 74, No. 3. 629–645p. ISSN 1940-1183. Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9523410>.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 3. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2014. 372s. ISBN 978-80-262-0772-6.
- SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002. 106 s. ISBN 80-7315-021-2.
- SIROVÁTKA, Tomáš, HORA, Ondřej. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno/Boskovice: František Šalé - Albert, 2008. 328 s. ISBN 978-80-7326-140-5.
- SWIM, Janet, K., AIKIN, Kathryn, J., K. J., HALL, Wayne, S., and HUNTER, Barbara, A. Sexism and Racism: OldFashioned and Modern Prejudices. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 1995. Vol. 68, No. 2. 199–214p. ISSN 1940-1183. Dostupné z: <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=1995-17261-001>.
- ŠEĎOVÁ, Klára. Mateřství jako pozitivní hodnota a žitý svět. In *SPFFBU*, řada pedagogická U8. Brno: Masarykova univerzita, 2003. s. 11-27 ISBN 80-210-3120-4. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/viewFile/380/536>.
- ŠKÝVAROVÁ, Soňa. Co si myslí Češi: Kdo má žít rodinu? A kdo se má starat o děti? In *Aperio – nezávislý rodičovský čtvrtletník*, 2004. Vol. 3, No. 1, s. 23. ISSN 1214-7389.
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 2006. 148 s. ISBN 80-247-1567-8.

- VÁCLAVOVÁ, Olga. Otec – jeho vliv na vývoj dítěte a místo v rodině. In: *Sborník konference Zdravé rodičovství na téma otcovství*, Brno: CENAP. 2004. ISBN neuvedeno.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie – Dětství a dospívání*. 2. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. 236 s. ISBN 80-7044-808-3.
- VODÁKOVÁ, Alena. *Rod ženský*. Praha: SLON, 2003. 356 s. ISBN 80-86429-18-0.
- WALZER, Amy, S. and CZOPP, Alexander, M. Mother knows best so mother fails most: benevolent stereotypes and the punishment of parenting mistakes. In *Current research in social psychology*, 2011. Vol. 16, No. 12. ISSN 0743-2747. Dostupné z: <http://www.uiowa.edu/crisp/files/crisp/files/16.12.pdf>
- WARSHAK, Richard, A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. 237 s. ISBN: 80-7178-089-8.
- WYROBKOVA, Adriana. *Reprezentace a hodnocení genderových kategorií*. Brno, 2007. 247 s. Disertační práce. Fakulta sociálních studií. Masarykova univerzita. Katedra psychologie. Školitel Petr MACEK.
- YABLONSKY, Lewis. *Otcové a synové*. Praha: Portál. 1995. 220 s. ISBN 80-7178-075-8.
- ZÁBRODSKÁ, Kateřina. *Variace na gender*. Praha: Nakladatelství Academia, 2009. 200 s. ISBN 978-80-200-1752-9.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příběh utonutí dítěte	53
Tabulka 2: Porovnání rodičů a bezdětných respondentů v navrhování trestní sazby za pochybení - utonutí dítěte	53
Tabulka 3: Příběh únos dítěte.....	54
Tabulka 4: Porovnání rodičů a bezdětných respondentů v navrhování trestní sazby za pochybení – únos dítěte	55
Tabulka 5: Příběh pokousání dítěte psem	55
Tabulka 6: Porovnání rodičů a bezdětných respondentů v navrhování trestní sazby za pochybení - pokousání psem.....	56
Tabulka 7: Rozdíly v průměrech mezi muži a ženami	56

Seznam příloh

Příloha 1: Ukázka použitého dotazníku.....	70
---	----

Přílohy

Příloha 1: Ukázka použitého dotazníku

Dobrý den,

jsem studentkou 5. ročníku jednooborové psychologie a tento výzkum bude zahrnut do mé diplomové práce. Věnujte tedy, prosím, několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku. Pokud jste již v minulosti podobný dotazník vyplňovali, prosím, nepokračujte.

Představte si, prosím, následující situaci:

Otec vezme své tříleté dítě na procházku. Po cestě potkají rodinného známého a tak se s ním dá otec do řeči. Dítě chvíli postává poblíž otce, ale protože se začne nudit, začne prozkoumávat terén. U jednoho z neoplocených domků je u boudy přivázaný pes. Dítě si ho chce pohladit, ale pes se rozzuří a dítě napadne. Když otec zaslechne dětský pláč a rozzuřený psí štěkot, nedokáže reagovat, psa od dítěte odtrhnout, jen stojí a kouká, jak dítě nařiká a křičí na psa, ať dítě nechá. Dítěti nakonec pomůže až kolemjdoucí, který když slyší dětský nářek, přiběhne a psa odtrhne. Dítě je ošklivě pokousáno, a zraněním v nemocnici podlehne.

1. Pochybil, dle vašeho názoru, otec?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

2. Je otec, dle vašeho názoru, vinen za úraz svého dítěte?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

3. Je otec, dle vašeho názoru, zodpovědný za úraz svého dítěte?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

4. Měl by být otec, dle vašeho mínění, trestně stíhán?

- Určitě ano
- Spíše ano

- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

5. Jakou trestní sazbu by si otec, podle vás, zasloužil?

- trestní stíhání není nutné
- Podmínka
- 1 rok
- 5 let
- 10 let
- 15 let

Představte si, prosím, následující situaci:

Rodina žije v malém domku, ke kterému patří velká zahrada, která se hojně využívá hlavně v teplejším období. Jednou vzala matka dvou dětí obě děti (šestileté a tříleté) na zahradu, a protože si chtěla odpočinout, poprosila starší dítě, aby dávalo pozor na mladšího sourozence. Pak si vzala knihu a začala se do ní, s tím, že děti si spolu budou hrát a starší se o mladší dítě postará. Čas od času se podívala, kde se děti nachází a zda nedělají něco nebezpečného. Když ale jednou takhle zvedla oči od knihy, zjistila, že mladší dítě nikde nevidí. Rozběhla se ho tedy se starším dítětem hledat. Našla ho až na druhém konci zahrady, utonulého v zahradním jezírku. Přivolání lékaři se dítě snažili oživit, ale marně.

6. Pochybila, dle vašeho názoru, matka?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

7. Je matka, dle vašeho názoru, vinna za úraz svého dítěte?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

8. Je matka, dle vašeho názoru, zodpovědná za úraz svého dítěte?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

9. Měla by být matka, dle vašeho mínění, trestně stíhána?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

10. Jakou trestní sazbu by si matka, podle vás, zasloužila?

- Trestní stíhání není nutné
- Podmínka
- 1 rok
- 5 let
- 10 let
- 15 let

Představte si, prosím, následující situaci:

Rodina šla s tříletým dítětem na procházku. Cestou zpátky domů se rozhodli, že potřebují ještě nakoupit v obchodě. Otec se nabídl, že do obchodu dojde. Matka tedy stála před obchodem s kárkou, ve které spalo jejich dítě, když si všimla, že vedle v trafice by si mohla koupit cigarety. Protože se tam nedalo vjet kočárkem a dítě nechtěla budit, rozhodla se, že dítě chvílku nechá samotné a odběhla do trafiky. Když se ale vrátila, manžel již hledal kárku s dítětem, ale byla pryč. Dítě mezitím někdo unesl.

11. Pochybila, dle vašeho názoru, matka?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

12. Je matka, dle vašeho názoru, vina za únos svého dítěte?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

13. Je matka, dle vašeho názoru, zodpovědná za únos svého dítěte?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

14. Měla by být matka, dle vašeho mínění, trestně stíhána?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

15. Jakou trestní sazbu by si matka, podle vás, zasloužila?

- Trestní stíhání není nutné
- Podmínka
- 1 rok
- 5 let
- 10 let
- 15 let

16. Muži jsou obvykle: (1 - vůbec; 7 - velmi)

• Dominantní	1	2	3	4	5	6	7
• Závislí	1	2	3	4	5	6	7
• Sebevědomí	1	2	3	4	5	6	7
• Společenší	1	2	3	4	5	6	7
• Orientovaní na rodinu	1	2	3	4	5	6	7
• Empatičtí	1	2	3	4	5	6	7
• Odvážní	1	2	3	4	5	6	7
• Citliví	1	2	3	4	5	6	7
• Bojácní	1	2	3	4	5	6	7
• Silní	1	2	3	4	5	6	7
• Pečující	1	2	3	4	5	6	7
• Orientovaní na práci	1	2	3	4	5	6	7

17. Ženy jsou obvykle: (1 - vůbec; 7 - velmi)

• Dominantní	1	2	3	4	5	6	7
• Závislé	1	2	3	4	5	6	7
• Sebevědomé	1	2	3	4	5	6	7
• Společenské	1	2	3	4	5	6	7
• Orientované na rodinu	1	2	3	4	5	6	7
• Empatické	1	2	3	4	5	6	7
• Odvážné	1	2	3	4	5	6	7
• Citlivé	1	2	3	4	5	6	7
• Bojácné	1	2	3	4	5	6	7
• Silné	1	2	3	4	5	6	7
• Pečující	1	2	3	4	5	6	7
• Orientované na práci	1	2	3	4	5	6	7

18. Následující dotazník se týká Vašeho názoru na ženy a jejich problémy.
Pomocí čísel 1 - 7 vyjádřete stupeň svého souhlasu nebo nesouhlasu s každým tvrzením.
Buďte, prosím, otevření a upřímní.

Naprosto nesouhlasím	Nesouhlasím	Spíše souhlasím	Nemohu se rozhodnout	Spíše souhlasím	Souhlasím	Naprosto souhlasím
----------------------	-------------	-----------------	----------------------	-----------------	-----------	--------------------

- Ženy obvykle nejsou tak bystré jako muži.
- Jsem stejně spokojený/á, je-li mým vedoucím žena, jako je-li jím muž.
- Pro atletiku je důležitější podporovat hochy než děvčata.
- Ženy jsou schopné uvažovat logicky stejně dobře jako muži.
- Jsou-li oba rodiče zaměstnaní a jejich dítě ve škole onemocní, měla by škola kontaktovat spíše matku než otce.
- Diskriminace žen dnes již není v ČR problémem.
- V průměru pokládají lidé v naší společnosti muže a ženu za sobě rovné.
- Jen zřídka je možné vidět v televizi sexistické zacházení se ženami.
- Ženy jsou díky diskriminaci často zbaveny příležitosti na dobrou práci.
- Společnost dosáhla bodu, kdy mají ženy a muži stejné šance na úspěch.
- Není těžké porozumět nespokojenosti ženských asociací v ČR.
- Je snadné porozumět, proč se ženské asociace stále věnují otázkám společenského omezování ženských příležitostí.
- Během posledních několika let se vláda a sdělovací prostředky věnovaly ženské problematice více, než si tato problematika zaslouží.

19. Věk

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56-65
- 66-75
- 76-86

20. Pohlaví

- Muž
- Žena

21. Máte děti?

- Ano
- Ne

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Bc. Barbora Cábová

Studijní program: Psychologie (Mgr.) (PM), N7701

Studijní obor: 7701T005 – Psychologie (Mgr.) (PMp)

Název práce: Pozitivní genderové stereotypy v rodičovství, sexismus a trestání rodičovských chyb

Počet stran (bez příloh): 68

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů české literatury a pramenů:50

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů:19

Počet internetových odkazů: 12

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Rok dokončení práce: 2016

**Posudek vedoucího diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: **Barbora Cábová**

Obor studia: psychologie

Název práce: *Genderové stereotypy v rodičovství, sexismus a trestání rodičovských chyb.*

Vedoucí práce: doc. Karel Hnilica

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 68

Počet stránek příloh: 5

Počet titulů v seznamu literatury: 81

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

x				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	x			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Autorka si zvolila závažné téma, jímž je posuzování přestupků z nedbalosti, kterých se dopustí otec nebo matka, v závislosti na stereotypch asociovaných s daným pohlavím (genderem). Existující odborná literatura se zabývá především důsledky, které má porušení role ženy/matky. Autorce se ve výzkumu podařilo ukázat, že i stereotyp muže má vliv na posuzování důsledků, které má jeho chování na blaho jeho dětí.

Otázky do diskuse: Je trestání pachatelů přestupků v souladu se stereotypy pro společnost dobré nebo špatné? Jaké má formy? K jakým účelům podle Vašeho soudu slouží?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Diplomová práce Barbory Cábové splňuje požadavky kladené na tento typ prací.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: **výborně**

Datum, podpis:

16. 5. 2016

doc. Karel Hnilica

**Posudek oponentky diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Barbora Cábová

Obor studia: Psychologie (Mgr.)

Název práce: Pozitivní genderové stereotypy v rodičovství, sexismus a trestání rodičovských chyb

Oponentka práce: Mgr. Zuzana Janotková

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 68

Počet stránek příloh: 5

Počet titulů v seznamu literatury: 81

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přílehlavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		x		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

x				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Co Vás vedlo k výběru tématu Vaší diplomové práce?

Vztah mezi sexismem a trestáním rodičovských chyb nebyl potvrzen. Čím si to vysvělujete, Váš předpoklad?

Uvádíte, že respondenti měli o zaslání výsledků poměrně velký zájem po ukončení výzkumu, kolik se Vám ozvalo?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Diplomová práce se zabývá pozitivními genderovými stereotypy, trestáním rodičovských chyb a sexismem, který souvisí s dodržováním těchto stereotypů. V teoretické práci autorka popisuje pozitivní a genderové stereotypy, genderové role, mateřství a jeho proměny, otcovství a také důležitou kapitolu: sexismus a jeho druhy.

Oceňuji výběr tématu a podrobné seznámení s pozitivními stereotypy, které jsou důležitou součástí meziskupinových vztahů ve společnosti, ale jsou také jedním z nejobvyklejších stereotypů, které jako lidé přisuzujeme skupinám.

Důraz na pozitivní genderové stereotypy a trestání rodičovských chyb poukazuje na důležité téma, které stojí za to, aby bylo diskutováno a byla mu věnována větší pozornost, co vnímám jako přínos práce jak do tématu tak do odborného obsahu jaký studentka v dané práci předkládá.

Důležitým a nepostradatelným přínosem práce je, že studentka pracovala s velkým množstvím odborné literatury jak české tak zahraniční a odkazuje se také na výzkumy.

Empirická část: výzkum byl inspirován studií „Matky víc ví, takže více chybují: Pozitivní stereotypy a trestání rodičovských chyb.“ Autory: Amy S. Walzer a Alexander M. Czoppa byla provedena v roce 2010 v USA. Tento výzkum se ale týkal především mateřské role a s ní spojené očekávání založené na pozitivním stereotypu.

Studie v diplomové práci je založena na podobné bázi, avšak stěžejní bod (tj. příběh) je jistým způsobem pozměněn a rozšířen o další proměnné / genderové stereotypy, sexismus/.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda se dá tato studie zreplikovat v českém prostředí s obdobnými výsledky a současně ji dát do souvislosti s tím, zda i muž, když pochybí v rámci genderového stereotypu a naruší roli, která je s ním spojená, bude okolím trestán stejně jako matka, pokud ve své roli pochybí. Celá práce je ještě obohacena o kontext sexismu, kdy autorka předpokládá, že sexistické postoje ovlivní respondentovo hodnocení, pokud dojde k pochybení v rodičovských rolích.

Data byla získána dotazníkovým šetřením od 677 respondentů celkem.

Výzkumná část poskytuje množství zajímavých a podnětných informací. Jak v teoretické, tak praktické části práce je věnována velká pozornost. Výzkumná část je bezesporu kvalitní jak metodologicky, tak zpracováním dat a interpretací výsledků.

V diskusi a v závěru je patrné kritické zhodnocení a návrhy a podněty k dalšímu zpracování.

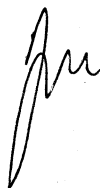
Z formálního i obsahového hlediska splňuje kritéria kladená na diplomovou práci.

Celkově je diplomová práce velice zdařilá a vnímám jí jako hodnotnou v oboru psychologie a doporučuji autorce, aby práci zpracovala do odborného článku.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 1.5.2016

A handwritten signature in black ink, consisting of several fluid, connected strokes.